

SİVAS VE ÇEVRESİ TARİHİ ESERLERİNİN LİSTESİ VE TURİSTİK DEĞERLERİ

Yrd.Doç.Dr.Hakkı ACUN

Sivas ve Çevresi Tarihi Eserleri-
nin listesi ve Turistik Değerleri"
adlı bu makale,Sivas'ta bugüne kadar
yapılmamış küçük bir araştırma ürünü-
dür. Makalede Sivas ve Çevresindeki
tespit edilebilen eserler kısa bilgilerle
tanıtılmış;ayrıca bir bibliyografya veri-
lerek, bundan sonra yapılacak olan a-
raştırmalara basamak oluşturulmuştur.

Yüzkırka yakın eserin tanıtımı ya-
pılan bu çalışmada, bugüne kadar hiç-
bir yerde yayınlanmamış elliye yakın
eser de ilim âlemine tanıtılmıştır.

Bir kaç amaçla ele alınan bu çalış-
manın sonuna bir il haritası, Sivas şeh-
rinin ve önemli eserlerin planları, mesi-
re yerleri verilerek, ilimize gelebilecek
yerli ve yabancı turistlere kolaylık sağ-
lanmıştır.

Birbuçuk seneye yakın bir araştır-
ma ürünü olan bu katalog çalışmasına
bizi teşvik eden ve maddi imkân sağ-
layan Sivas Valisi Lütfi F.TUNCCEL'e,
Vali yardımcısı Rahim Yıldız'a, çalış-
mamıza gerekli izni veren Rektörümüz
Prof.Dr.Muvaffak Akman'a ve Dekanı-
mız Prof.Dr.Zeki Özer'e ; ayrıca araş-
tırmamızın Almanca, İngilizce ve Fran-
sızca özetlerini yapan Ingeborg Özer'e,
Yrd.Doç.Dr. Lerzan Gültekin'e ve Yrd.
Doç. Dr.Duran Nemutlu ile çalışmamıza
çeşitli konularda yardımcı olan arka-
daşlarım; Yrd.Doç.Dr.A. Birinci' ye,
A.T. Alkan'a, S.Savaş ile yöre halkına
burada teşekkürü borç bilirim.

Tarihçe

İlk çağlardan beri daima önemli
yerleşim merkezlerinden biri olan Sivas
şehri, sırasıyla Hitit, Roma, Bizans ve

Selçuklu medeniyetlerinin nüfuzuna
girmiştir. Çevredeki tarihi kalıntı-
lardan, M.Ö.2600 yıllarında Hitit
Kültür Çağının başladığı anlaşılmak-
tadır. M.Ö. 1200 yıllarında Hitit var-
lığının Frigyalılar tarafından sona er-
dirilmesiyle, çevreye egemen olan Lid-
yalılar zamanında, Mezopotamya ve
İran ticaretini Ege kıyılarına bağlayan
meşhur Kral yolu yapılmış ve Sivas, bu
yolun önemli kavşak merkezlerinden
biri olmuştur.

Sivas isminin Roma egemenliği yıl-
larında verildiği ileri sürülüyorsa da,
bu konuda tahminlerden öteye bir şey
söylemek mümkün değildir. Daha önce-
leri Talavra, Megapolis, Karana, Diya-
polis gibi isimlerle anılan şehrin, Sivas
adını, Roma İmparatoru Ogüst'e sada-
kat ifade etmek üzere, Sebast (Yani es-
ki Yunanca da Ogüst'ün Şehri) den al-
dığı kabul edilmektedir. Şehirde Roma
ve Bizans döneminden pek az kalıntı ve
kitâbe kalmış olmasını,Sivas'ın devamlı
bir yerleşim merkezi olmasına ve yapı
malzemelerinin sürekli olarak yeni bi-
nalarda kullanılmasına bağlayabiliriz.

Anadolu'yu doğudan batıya ve ku-
zeyden güneye geçen yolların kavşa-
ğında bulunan Sivas, daha Roma ve Bi-
zans'tan beri çeşitli kültürlerin kar-
şılaştığı zengin ve hareketli bir şehir
olma niteliğini taşıyordu. Bizanslılar
devrinde şehrin kale surlarının yeniden
onarılması ve eksikliklerinin gideril-
mesi de bu görüşü desteklemektedir.

Bizans devletinin uçlardaki haki-
miyetinin zayıflaması üzerine şehir u-
zun süre mahalli prenslikler tarafından

yönetilmiş, VII.yüzyılın başlarında Sasani orduları tarafından işgale uğramış ve bu yüzyılın ortalarından itibaren Malatyayı üs haline getiren İslâm ordularının sürekli akınlarına maruz kalmıştır. Merkezi otoritenin çözülmesiyle, XI.yüzyılın başlarına kadar düzenli bir yönetimden mahrum kalan şehir, ticaret yollarının güvensizliği yüzünden eski canlılığından çok şey kaybetmiştir. Malazgirt meydan muharebesinden (1071) sonra Anadolu içlerine doğru yayılan Türk boyları Sivas'ı da nüfuz bölgelerine katmışlardır. Şehrin zorlu bir kuşatmadan sonra ele geçirilebildiğini belirten kaynaklar, XII.yüzyılda Sivas'da Türklerin tek hakim unsur haline geldiğini kabul ederler. Adeta bir harabe durumunda bulunan şehir, özellikle XIII.yüzyıl içinde eşine zor rastlanır bir imar faaliyeti yaşamıştır. Varlıklarını hala sürdürebilen eserler şehircilik bakımından Sivas'ın bu yıllarda altın bir çağ yaşadığını göstermektedir.

Anadolu'daki Türk hakimiyetinin ilk yıllarında Sivas ve çevresi Danişmendlilerin egemenliği altında bulunmuştur. Anadolu Selçuklu Devletinin hakimiyetine girinceye kadar geçen devrede, Haçlı seferi ve beylikler arasındaki iç çekişmeler dolayısıyla şehirde önemli bir gelişme olmamıştır. 1075'de Selçuklu hakimiyetine giren şehrin hızla büyüüp kalkındığını kısa zamanda ekonomik ve siyasi bir merkez haline geldiğini görüyoruz. Bu asırlarda şehirde sanayinin de gelişme gösterdiği özellikle yünlü ve dokuma işlerinin çevrede tanındığını biliyoruz.

Bu dönemde, Sivas yöresinde, siyasi faaliyetleriyle değil ama kültür ve sanata verdikleri büyük önem ve meydana getirdikleri eserlerle, dikkati çeken bir başka beyliğin isminden söz etmemiz gerekmektedir; Divriği ve yakın çevresini merkez edinen Mengücekler Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerindendir. Malazgirt zaferinden sonra yukarı Fırat havzasında varlığını 200 yıl sürdüren bu beylik, tarihte siyasal kavga ve çekişmeleriyle değil, kültür ve sanat anıtlarıyla hatırlanmaktadır.

Şehir olarak Sivas, tarihinin en parlak ve canlı günlerini Selçuklular dev-

rinde yaşamıştır dersek abartmış olmayız. O yıllarda Sivas hem siyasi başkent, hem'de yakınoğu yolları kavşağında bulunan hareketli bir tüccar şehriydi. XIII. yüzyılın ikinci yarısından önce şehirde bugün ismini bilebildiğimiz en az on medrese mevcuttu. Bunlardan zamanımıza kadar gelebilenleri Gök, Çifte Minareli ve Buruciye medreseleridir. Bu yıllarda şehir nüfusunun 120 bine ulaştığı bilinmektedir.

Bu ihtişamlı günler, şehrin 80 km. kuzey-doğusunda bulunan Köseadağ mevkiinde 1243 tarihinde Moğolların Selçuklu ordusunu yenmesiyle sona ermiştir. XIV.yüzyılın başlarından itibaren şehir, İlhanlıların gönderdikleri valiler yönetmeye başlamıştır. Bu devri anlatan Ebul Fida, İbn-i Batuta gibi tarihçiler, Sivas'ın hareketli bir ticaret merkezi olduğundan söz ettikten sonra, yörede pamuk ziraatının dahi yapıldığını kaydederler. İlhanlı hakimiyetinin sonlarına doğru 1343 yıllarında şehir Eretna hakimiyetine girer. Eretna ailesinin kısa süre yönetiminden sonra aynı aileden Kadı Burhaneddin Ahmed, Sivas'ı merkez edinerek kendi ismiyle anılan bir devlet kurar. Şairliği, siyasi kişiliğini gölgeleyecek kadar güçlü olan Kadı Burhaneddin Ahmed'in Divanı bugün halâ zevkle okunabilecek bir eserdir. Trajik bir şekilde öldürülen Kadı Burhaneddin'den sonra, yerine oğlu Alaaddin geçirildiyse de yaklaşan Timur tehlikesi nedeniyle şehrin yönetimi ve savunması Osmanlı Devletine bırakılmıştır.

Timur'un Sivas'ı zaptettikten sonra yaptığı zulüm, Sivas ve çevresinde halâ unutulmayacak kadar şiddetli olmuştur. Şehrin neredeyse tamamen harab edildiği, ahalisinden ve şehri müdafaa eden askeri kuvvetten pek çoğunun öldürüldüğü bilinir.

İstilâdan sonra şehir muhtemelen Kadı Burhaneddin'in damadı Mezid Bey yönetiminde kaldıysa da, Çelebi Mehmed Bey'in gayretleriyle tamamen Osmanlı hakimiyetine girmiş ve I.Beyazıt'ın oğlu Emir Süleyman Çelebi Sivas'a ilk Osmanlı eyalet valisi olarak atanmıştır.

Moğol istilasından sonra Timur'un zulmü, Sivas'ın tarihteki parlak günlerin kalan son hatıralarını da silip götürmüştür. XV.yüzyıl sonlarına doğru coğrafi keşiflerle, denizler üzerinde başka ticaret yollarının bulunmasıyla, ipek yolu diye adlandırılan doğubatı ticaret yolunun ağırlık noktası okyanuslara kaymıştı. Coğrafi keşiflerin sonunda sadece Sivas ve çevresi değil, bütün Osmanlı Devleti de etkilenmişti. XVI.yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerine göre şehrin nüfusu 30 bin civarındadır (Res:a). Üç yüzyıl önce 120 bin olan bu rakamın dörtte biri oranında düşmesi, şehrin ticari, sosyal ve siyasal ağırlığı hakkında bir kriter sayılabilir kanısındayız. XVII.yüzyılda Evliya Çelebi, şehirde pek az sayıda medrese kaldığından sözeder. Şehrin nüfusu Cuinet'e göre XIX.yüzyılda ancak 13 bin civarında bir artış göstererek 43 bine ulaşabilmişti.

Buna rağmen, Anadolu coğrafyası içinde şehir hâla merkez olma niteliğini sürdürüyordu. Osmanlıların büyük eyalet merkezlerinden birisi olan Sivas, XVI.yüzyıl Amasya, Çorum, Yozgat, Divriği, Samsun, Arapkir (Malatya), Livalarını ihtiva etmek üzere, Orta Fırat Havalisinden Orta Karadeniz Bölgesine kadar uzanıyordu.

Huzurlu geçen birkaç yüzyıldan sonra XVII.yüzyılda bozulan siyasal ve sosyal yapının yol açtığı Celâli isyanlarının merkezi Sivas ve çevresi olmuştur. XVII. yüzyıl ortalarında merkezi otoritenin zayıflaması yüzünden yerel güçlerle merkez arasında meydana gelen çatışmalardan şehir çok zarar görmüştü. Bu yıllarda Anadolu'yu geçen seyyahlar Sivas'ı "Yolları çamur ve toz içinde, toprak bacalı basit evler ve karmakarışık sokaklar" kelimeleriyle tasvir etmektedirler.

XIX.yüzyıl sonlarına doğru Sivas'a vali olarak atanan Halil Rıfat Paşa'nın imar ve bayındırlık hizmetleri de çevrede hâlâ anılmaktadır. Halil Rıfat Paşa 4 yıla varan valiliği sırasında o günün vilayet sınırları içinde binüçyüz kilometreye yakın yol yaptırmış ve mevcut yolları onartmıştır (Res:b).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Sivas'ın Türkiye tarihi açısından çok seçkin ve şerefli bir yeri vardır. 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi, yeni ve dinç bir Türkiye Devletini kurma fikrinin belirlenerek, bütün vatan sathına yayılması gibi, bir kararın şerefini taşımaktadır. Sivas Kongresi, Büyük Atatürk'ün de dediği gibi "Cumhuriyetin temelini atıldığı yer" olmuştur. Cumhuriyet yıllarında Sivas planlı bir şekilde kalkınan sanayi yatırımlarına sahip modern bir şehir görünümündedir (Plan:1). Bu olumlu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

CAMİLER :

Ulu Cami :

Cami, II Kılıçarslan'ın (1156-1192) oğullarından, Sivas Meliki Kutbeddin Melikşah zamanında, Kızılarslan bin İbrahim tarafından 1192-93 de; Minaresi Keykâvus Bin Keyhüsrev devrinde 1213 de yapılmıştır (Resim:1). Kibleye dikey uzanan 11 sahınlıdır. Anadolu Selçuklu mimarisinde en erken tarihli son cemaat mekânı camilerden birisi olması bakımından önemlidir. 1957 lerde büyük bir onarım geçirerek bugünkü şeklini almış ve bugün müzede muhafaza edilen kitabesi de o dönemde bulunmuştur (Plan:2).

İmaret Cami (Darülreha)

Bina eskiden imaret, cami ve zaviyeyi içeren bir külliye oluşmaktaydı. Bugün imareti ve zaviyesi tamamen yıkılmıştır. Camisi ise, büyük bir onarımla yenilenmiştir. Yenilenen bu caminin (İmaret Cami) doğu kapısının sol tarafına, Darülreha'nın kitabesi konulmuştur. Ayrıca yapının bir de vakfiyesi vardır. Vakfiyesine göre, Darülreha 1321 yılında Kemaleddin Ahmed Bin Reha tarafından yaptırılmıştır.

Meydan Cami :

Cami, Kanuni Sultan Süleyman dönemi vezirlerinden, Sivaslı Koca Hasan Paşa tarafından 1564 tarihinde yaptırılmıştır. Kitabe harime giriş kapısı üzerindedir. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve enine iki sahınlıdır. Sahınları birbirinden kare kesitli 4 ayak ayırır. Bu taş ayaklar üzerinde bi-

rer profilili yastıklar yer alır. Güneyde, eksende bir mihrap nişi ile kuzeyde bir üst mahfil bulunur. Minare, kuzey-batı köşededir. Yuvarlak gövdeli tuğladan, yapı kesme taşdandır. Harimin kuzeyinde doğu yanı kapalı bir son cemaat yeri vardır.

Kale Cami :

Cami, Sultan III.Murat dönemi vezirlerinden Sivas Valisi Ali Beyoğlu Mahmud Paşa tarafından, 1580 tarihinde yaptırılmıştır (Resim:2). Kare planlı, tromp geçişli kubbeli, onaltıgen kasnaklıdır. Kubbe, sivri kör kemerlerden oluşan onaltıgen kasnak üzerine oturur. Kornişlerle kubbe yayı arasında kalan boşluklara, kubbe akustığı için çömler yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri kuzeydedir. Kapı üzerinde kitabesi vardır.

Doğusunda 4 eyvanlı yıkık bir hamamı yer alır.

Ali Ağa Cami :

Cami, Behram Paşa'nın oğlu Mustafa Bey tarafından 1589 tarihinde yaptırılmıştır. Banisi cami haziresinde gömülüdür. Kare planlı tromp geçişli, çokgen mihraplı, iki katlı son cemaat yeri olan güdük minareli bir yapıdır.

Yeni Cami :

Sivas eşrafından Selim Ağa tarafından 1770 de yaptırılmıştır. Bugün büyük bir bölümü tamamen yenilenmiştir. Yalnız minaresi eskidir.

Ali Baba Cami :

Cami dıştan, güney-kuzey ekseninde dikdörtgen planlı üzeri kırma çatıyla örtülüdür. Kuzeyinde bir son cemaat yeri ile kuzey batısında bir minare yer alır. Minare, kaidesindeki kitabeye göre Şeyh Feyzullah Efendi tarafından 1786 tarihinde, cami ise, 1900 de yapılmıştır. Kitabelerden caminin eski bir yapı bakiyesi üzerinde kurulduğu anlaşılmaktadır. Yapı içten ardarda iki ahşap kubbeli mekândan oluşmaktadır. Kubbelere pandantiflerle geçilir. Güneydeki mekân ibadet mekânı, kuzeydeki ise, hem ibadet mekânı hem türbedir. Türbeli mekânın batısında dört mezar vardır. En kuzeyde ise, bir son cemaat yeri bulunur.

Yiğitler Mahallesi (Fertelli Cami):

Cami minare kaidesindeki kitabeye göre 1794 tarihinde Hacı İbrahim tarafından yapılmıştır. Dikdörtgen planlı düz tavanlıdır. Harimde üç ağaç direk yeralır. Mihrap, alçı kabartmalarla süs-lüdür.

Paşa Cami :

Cami bugün tamamen yenilenmiştir. Eski cami Sivas eşrafından Selman Bey tarafından 1805 tarihinde yaptırılmıştır.

Büyük Kazancılar Cami :

Cami kareye yakın dikdörtgen planlı kırma çatılıdır. Minare kaidesindeki kitabe 1812 yılında Mehmet Ağa'nın yaptırdığı yazılıdır.

Çatalpınar (Korkmazoğlu) Cami :

Cami, kareye yakın dikdörtgen planlı ve kırma çatılıdır. Yapı içindeki bir levha üzerinde camiyi 1833 yılında Ali Aşkar Paşa'nın ihya ettirdiği yazılıdır.

Vişneli Cami :

Miralay İsmail Bey tarafından 1862 tarihinde yenilenmiştir. Kırma çatılı dikdörtgen planlı kârgir bir yapıdır.

Sait Paşa Cami :

Cami, Sait Paşa tarafından 1879 yılında yapılmıştır. Eskiden yanında bir de medresesi varmış. Bugün camiden orijinal olarak bir tek minare kalmıştır.

Osman Paşa Cami :

Eski bir kilise üzerine kurulan camiden bugün orijinal olarak yalnız minaresi ayakta kalmıştır. Minaresi XVI. ve XVII.yy. mimari özelliği gösterir.

MEDRESELER :

Darüşşifa:

Anadolu'nun en büyük şifahanesidir. Sultan I. İzzeddin Keykâvus tarafından 1217-18 tarihinde yaptırılmıştır. Açık avlulu dört eyvanlıdır (Plan:3). Güneydeki eyvan 1220 de türbe haline getirilmiştir (Res:3). Türbe cephesindeki çini mozaik süslemeler Mared'li Ahmet tarafından yaptırılmıştır (Res: 4).

Kuzey eyvanının içindeki tuğla derzler arasında "Allah" ismi ve geo-

metrik süslemeler dikkat çekicidir.

Türbe, Selçuklu sultanlarına has 10 kenarlıdır. Cephede koyu mavi üzerine beyaz kabartma harflerle veremden ölen, şair ve hassas ruhlu sultanın kitabesi; "Geniş saraylardan çıkıp bu daracık mezarlara geldik. Servetimin bana faydası yok. Saltanatım bitti. Fani dünyadan ahirete yolculuk günü, 617 Şevvalin dördü" yazılıdır. 1986'da yapılan düzenleme çalışması sırasında mezar odasının ters "F" harfine benzediğini gördüm. Ayrıca kuzey doğu köşedeki mezar içinde bir mumyalı ceset ile cesetlerin altına konan işlemeli düz ahşap parçalara rastladım. Şifahanede göz, cilt, dahiliye ve ruh hastalıkları tedavi edilir. Hasta başında ders yapıldı. XIII.yüzyıl başında ruh hastaları müzikle ve telkinle tedavi ediliyordu. 1768 tarihli bir fermanla medrese haline sokulduğu için Şifahane Medresesi adını alarak 1914'e kadar kullanılmıştır.

Buruciye Medresesi :

Anadolu'nun en simetrik planlı medresesidir (Plan:4).4 eyvanlıdır (Res:5). Muzaffer Barûcirdi tarafından 1271 yılında yaptırılmıştır. Doğudaki eyvanın iki yanındaki odalar iki katlıdır. Giriş eyvanının kuzeyindeki oda türbe odasıdır. Mozaik çinilerle süslüdür. Doğu dış duvarında yer alan hamam 1985 de kaldırılarak medrese rutubetten kurtarılmıştır.

Çifte Minareli Medrese :

Portalindeki kitabeye göre, İlhanlı veziri Şemseddin Cuveyni tarafından 1271 yılında iki katlı açık avlulu 4 eyvanlı olarak yaptırılmıştır. Bugün medresenin arka kısmı tamamen yıkılmış, 1882 yılında hastahane olarak kullanılmıştır. Minarelerinde çini mozaik süslemeler vardır(Res:6). Mimarı Kölük Bin Abdullah olabilir. Mimar kitabesi taç kapının güney yanındadır. Güneydoğu köşedeki payanda kulesi üzerinde yer alan sekiz tane mum motifi dikkat çekicidir.

Gök Medrese :

Açık avlulu 4 eyvanlı medresenin doğudaki ana eyvanı ve yanlarındaki odalar yıkılmıştır (Plan:5). Tamamen mermerden yapılmış taş kapının iki

yanında birer yivli minare yer alır (Res:7). Portaldeki kitabeye göre IV.Kılıçarslan'ın oğlu III.Gıyâseddin Keyhüsrev devrinde, Vezir Fahreddin Ali (Sahipatâ) tarafından 1271 de yaptırılmıştır. Mimarı "Amel-i Üstâd Kalûyanü'l-Konevt"dir. Giriş eyvanının güneyinde mescid yeralır. Giriş kapısının sağ üst köşesinde kabartma bir yaprak üzerine yapılan Orta Asya Burç figürleri görülür. Medresenin eyvanları ve minareleri mozaik çinilerle süslüdür. Medresenin duvarlarının çarpık oluşu, daha önceki devir yapı bakiyesi üzerine yapıldığını hatırlatır. Bazı mimari verilere dayanılarak yapının iki katlı olabileceği söylenmektedir.

Bu medrese çifte minareli medrese ile birlikte Anadolu'da ilk defa görülen çifte minareli medresedir.

TÜRBELER

Abdülvahhab Gazi Mescidi ve Türbesi :

Cami, bugün tamamen yenilenmiştir. Eski caminin ve türbenin ne zaman yapıldığı belli değildir. Fakat cami ve türbeyi 1495-96 tarihinde Ahmet Paşa yeniden yaptırmıştır. Türbe, sekizgen planlı üzeri kubbeyle örtülüdür. Duvar yüzeyinde aynalı kör kemer nişleri vardır. Güney de, sivri kemerli bir mihrap nişi yer alır. Türbe içi tamamen orijinal kalem işleriyle süslüdür. İçinde bir lahid bulunur. Lahid üzerindeki taş da H.732/M. 1331 tarihi yazılıdır. Ayrıca lahid üzeri altıgen Türkuvaz renkli çinilerle kaplıdır. Yer yer çini mozaiklere da rastlanır. Bu çini mozaikler Selçuklu geleneğinde yapılmıştır.

Ahi Emir Ahmet Türbesi :

Türbe, Ahi Emir Ahmet adına 1332 senesinde yaptırılmıştır. Kare planlı köşeleri pahlanmış gövdesi altıgendir. 1960 da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan restorasyon sırasında kare kaide ve esas mezar odası ortaya çıkmıştır. Mezar odasına giriş kuzeye açılır (Res:8).

Şeyh Hasan Türbesi (Güdük Minare) :

Uygur Türkleri'nden Ertana'nın (Eratna) oğlu Şeyh Hasan Bey'in türbe-

sidir. 1347 de yaptırılmıştır. Kare kaideli silindirik gövdelidir (Res.:9). Gövdeye iri üçgenlerle geçilmiştir. Gövde de tuğlalar arasında firuze çinilerle baklava dilimli süslemeler yer alır. Esas mezar odasına giriş kapısı kuzeye açılır.

Şeyh Çoban Türbesi :

Türbe Fatih dönemi öncesinde yaptırılmış, Fatih döneminde yenilenmiştir. Güneydeki kapı ve hacet penceresinin bulunduğu cephe XIX. yy.da tekrar yenilenmiştir. Bu dönemde, güneydeki mescitte yıktırılmıştır. Türbenin Pir Ahmet Bey'in azadlarından Yusuf Bin Abdullah tarafından 1457-58 de yenilendiği anlaşıyor. Şeyh Çoban'ın Mecdüddin Kübrâ'nın halifelerinden olduğu söylenir.

Yapı kare planlı, tromp geçişli kubbeli, sekizgen kasnaklıdır.

Şemseddin Sivast Türbesi :

Meydan camii avlusunun kuzey-batısında yer alan türbe, asıl adı Kara Şemseddin Ahmed olan birine aittir. Yapı, giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Şemseddin Sivast'nin ölümünden 2. 5-3 sene sonra 1600 tarihinde yaptırılmıştır. Halveti tarikatının Şemsiye kolunun kurucusudur. Türbe içinde soyundan gelen bazı zatlar yatar. Bunlarla ilgili kitabeler türbenin güneyindeki pencere üzerinde yazılıdır. I. Şems Ahmet Efendiye ait olup 1830 tarihlidir; II. 1838 tarihlidir; III.Sivas Valisi Ali Aşkar Paşa'nın annesine ait ve 1848 tarihlidir.

Doğubatu doğrultusunda uzanan yapının iki bölümden oluştuğu görülür. Doğudaki bölüm dikdörtgen planlı üzeri çokgen yüksek kasnaklı bir kubbeyle örtülüdür. Eni doğudakinden daha büyüktür. Türbenin güneydoğu köşesi pahlanmış ve üzerinde güneydoğu Anadolu'daki bazı yapılarında gördüğümüz, eksenden kırılmış gülbezek şeklindeki süsleme yerleştirilmiştir.

Şeyh Erzurumî Türbesi :

Bugün yeni yapılan garajların doğusunda bulunan türbe kare planlı, kuzeydoğusunda küçük bir kapısı vardır. Üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeyle

Türk üçgenleriyle geçilir. Güneyde yuvarlak bir mihrap nişi yeralır. Kitabesi okunmayacak kadar tahrip olmuştur. XIV veya XV. yy. ait olabilir.

Kadı Burhaneddin Türbesi :

Türbe tamamen yeniden yaptırılmıştır. Baldaken planlı üzeri kubbeyle örtülüdür.

Abdülvehhab Gazi Türbesi Yanındaki Türbe:

Türbe, Abdülvehhab Gazi türbesinin güneybatısında ona 2-3 m.uzaklıkta basık küçük bir türbedir. Türbe 2 x 2.5 m.boyutlarında 80-90 cm. yüksekliğinde, üzeri sivri beşik tonoz örtülü bir yapıdır. İçinde bir tek mezar vardır. Mezarın ayak taşında M.173 ? tarihi okunabilmektedir.

Abdülvehhab Gazi Mezarlığındaki Türbe Kalıntısı:

Türbe kalıntısı, bugünkü caminin kuzeydoğusunda ona 150-200 m.uzaklıktadır. Dikdörtgen planlı türbede yalnız kare kesitli 6 tane ayak ile içinde iki tane mezartaşı kalmıştır.

İncili Sultan Türbesi :

Bugünkü Üniversite Hastahanesinin avlusunda yer alan türbe, baldaken planlı, kare kesitli 4 ayak üzerine oturan kubbeli bir yapıdır. Kubbeyle pandantiflerle geçilir. Kubbe ortasında altıgen bir açıklık vardır. Kubbe dıştan üzeri kesilmiş dörtgen pirizma külâh şeklindedir (Res.:10).

Keçecizade İzzet Molla (1785-1829) Kadı olarak Sivas'a sürülmüş ve öldüğü zaman rivayete göre şimdi hastahane bahçesinde bulunan İncili Sultan Türbesi'ne gömülmüştür. Daha sonra oğlu Keçecizade Mehmet Fuat Paşa Sadrazam olduğu zaman Molla'nın kemiklerini İstanbul'a (1861) nakletmiştir.

Süt Evliyası :

Kare planlı sekizgen gövdeli sivri külâhlıdır. Kerpiçten yapılan bu türbe muhtemelen XX.yüzyıl başına tarihlenir.

Akbaş Sultan Türbesi :

Kare planlı, üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeyle pandantiflerle geçilir. Kubbe sekizgen kasnak üzerine oturur.

Muhtemelen XIX.yy. başına tarihlenebilir. Yanında bir haziyesi vardır.

TEKKELER

Ali Baba Tekkesi :

XX.yy.başlarına tarihleyebileceğimiz ev tekke geleneğinde yapılmış bir yapıdır. Semahanesi vardır. Semahane iki katlıdır. İkinci katın bir bölümü kafes işçiliği ile kapatılmıştır. Alt katta güneyde bir mihrap nişi ile niş içinde Rufai Şişlerinin kalem işi süslemeleri vardır.

HANLAR VE BEDESTENLER

Sivas Behram Paşa Hanı :

Sivas Valisi Sağır Behram paşa tarafından 1576 yılında yaptırılmıştır. Kuzeyinde hamam yer alır (Res.:11). Revaklı açık avlulu iki katlıdır. Doğusundaki giriş üzerinde pencerelerin yanında iki aslan figürü bulunur. Girişin tam karşısının alt katı ahır olarak kullanılır.

Subaşı Hanı :

Han ve Bedestenden oluşmuştur. Han XVI.yy. klasik han planındandır. Onun doğusunda bitişik mahzen denilen yapının, Güney doğu Anadolu'daki Bedesten tipine benzerliği açık olarak görülür. Hanın temelleri üzerine XIX. yy. bir otel yerleştirilmiştir. Hanı, Sivas Valisi Lala (Gâzi) Sinan Paşa (Öl.1525) yaptırmıştır. Güney tarafında dükkânlar doğusunda Bedesten vardır. Bedestenin ortasında 4-kare kesitli ayak bulunur. Ayak ve duvar payeleri üzerine atılan sivri kemerler üzerine çapraz tonozlar kapatır. 1986 restorasyonuna başlanmış hala devam etmektedir.

Taş Han :

Azınlık tüccarlarının yaptırdığı XIX.yy.ait bir handır. Dikdörtgen planlı orta avlulu iki kattır. Kuzey ve doğu yönünde caddeye bakan dükkânlar bulunur.

ŞEHİR DIŞI HANLARI

Selçuk Hanı :

Eski Malatya-Sivas yolu üzerindeki Akkaya köyünün 3.km. güneyinde tarla içinde yer alır. Temel kalıntısı olarak kalmıştır. Yalnız kapalı kısımdan olu-

şan üç sahanlı bir han imiş. Doğu-batı doğrultusunda uzanan yaklaşık olarak 17x22 m. boyutlarındadır. Orta mekân da iki sıra üçer ayak izleri görülür. Batı duvarının tamamı doğu duvarların yarısı 1 m. kadar ayakta. Kuzeydoğu köşede tonoz izi belli olur.

Han, kuzeyindeki höyüğün güney yüzüne yaslanmıştır. Doğusunda yerleşim izleri vardır. Batısında 20 m. kadar uzaklıkta bir su kaynağı bulunur.

Latif Hanı :

Eski Sivas-Kayseri yolu üzerinde, bugünkü Tatlıcak höyüğünün yakınında olan handan, günümüze hiç bir şey kalmamıştır. Yakın zamana kadar temelleri ayakta olan yapı tamamen tahrip edilmiştir.

HAMAMLAR

Meydan Hamamı :

Meydan cami vakıfları arasında olduğunu sandığımız bu hamam, 4 eyvan şemalı sıcaklıklıdır. Sıcaklık ve soğukluk üzerleri kubbelerle örtülüdür. Soğukluğun kubbesine tromplarla geçilir. Doğuda giriş kapısının yanında, bir pencere vardır. Pencerenin kenarındaki sütünce üzerinde bulunan süslemeler yapının XVI.yy.dan daha erken bir tarihe ait olabileceğini hatırlatır.

Kurşunlu Hamamı :

Sivas Valisi Sağır Behram Paşa tarafından 1576 da çift hamam olarak yaptırılmıştır. Her iki kısımda 4 eyvan şemalı sıcaklıklılı simetrik bir plan gösterir. Soğukluk büyük kubbelerle örtülüdür (Res.:12).

Firuz Ağa Hamamı :

Kaynaklarda 1546 tarihli vakfiyesinin olduğunu bildiğimiz yapının bugün yeri kesin olarak bilinmemektedir.

Kale Camii Hamamı :

Camiyi yaptıran Vezir Mahmut Paşa tarafından 1580 tarihinde yaptırılmıştır. Cami ve hamamın 1584 tarihli bir vakfiyesi vardır. Hamam bugün duvarları 1 m. ayakta kalacak şekilde yıkılmıştır. Sıcaklık 4 eyvan şemalı ve köşe odalıdır.

Eski Paşa Hamamı :

Hamam üst kalenin kuzeyinde doğubatı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Giriş doğudadır. Esas girişi güneye açılmaktaydı. Sıcaklık 4 eyvanlı köşe hücrelidir. Halvetler üçgen geçişli kubbelerle örtülüdür. Kubbelerin ortası honi gibi yükselerek aydınlık feneri oluşturmuştur. Eyvanlar sivri beşik tonozludur. Soğukluk büyük kubbeli tromp geçişlidir. Ilıklık güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonoz örtülüdür.

Hamamcıoğlu Hamamı :

İçine girme imkânı bulamadığımız, fakat, dıştan eski olduğu anlaşılan taş bir binadır.

Taş Hamam (Pirit, Hamamı :

Ağustos 1985 de Buruciye medresesinin etrafının açılması gayesiyle tamamen yıktırılan hamam, sıcaklığı 4 eyvanlı ve 4 köşe hücrelidir. Sıcaklık ve soğukluğun üzerini büyük kubbeler örter. Hamam doğu-batı doğrultusunda uzanır. Önemli bir mimari özelliği yoktur.

Paşabostan Hamamı :

Hamam 4 eyvan şemalı sıcaklıklıdır. Yapım tarihi bilinmemektedir.

Mehmet Ali Hamamı :

Hamam 4 eyvan şemalı sıcaklıklıdır. Yapım tarihi bilinmemektedir.

Numan Efendi (Sarısözen Şeyhlerinin) Hamamı :

Ulanak mahallesi 2.sok. da yer alır. Numan Efendi vakıflarından ve yan yana iki kubbeli mekândan oluştuğu söylenir. Ev hamamının birinci kubbesi tamamen yıkılmış, ikinci kubbesinin de yalnız kubbeye geçiş elemanları (trompları) ile bir iki duvarı ayakta kalmıştır.

Şirinoğlu Hamamı :

Hamam 1904 de yapılmıştır. Sıcaklığı 4 eyvan şemalı 4 halvetlidir. Sıcaklık ve soğukluk kubbeye örtülüdür.

Soğuk Çermik :

Sivas'ın kuzey-doğusunda, ona 17 km.uzaklıkta bir kaplıca muhitidir. Burada üzeri kapalı iki havuz bulunur.

Kuzeydeki daha büyük olanı 1905 tarihinde Sivas Valisi Reşit Akif Paşa tarafından yaptırılmıştır.

KÖPRÜLER**Kesik Köprü :**

Sivas'ın 10 km. güney-batısında, Kızılırmak üzerindedir. Üzerinden Sivas-Kayseri yolu geçer. Selçuklu köprüsüdür. 1906 da Şahna kümbedinin taşlarıyla onarılmıştır. Daha önce 1875 de Sultan Abdulaziz zamanında onarılmıştır. Biri 17 diğeri 2 gözlü olan köprüden Sivas'dan Kayseri'ye giderken 1402 de Timur'da geçmiştir.

Eğri Köprü :

Sivas'ın 3 km. güneyinde Kızılırmak üzerindedir. Üzerinden Sivas-Malatya (Eski Bağdat) Yolu geçer. Selçuklular dönemine aittir. 1585 de III. Murat, Ayrıca XIX. yy. da. Kangal ağası Abdurrahman Paşa tamir ettirmiştir. 18 gözlüdür. 173x4,60 m. boyutlarındadır. Köprü'nün kuzey-doğu tarafında, mahmuzların üzerinde iki keçi kabartması yer alır.

Boğaz (Hanzar'ın) Köprüsü:

Köprü Sivas'a 12 km. uzaklıkta şehrin doğusunda, eski Hafik, Celalli ve Karayün yolunda, Kızılırmak üzerindedir. Sivri kemerli 6 gözlü kuzey-batı-güney-doğu yönünde uzanır. Güney-doğu tarafından dikdörtgen planlı üzeri sivri tonoz örtülü batıya açılan iki mazgal penceresi olan bir oda yer alır. Odanın girişi kaynak tarafına açılan segment kemerli bir kapıdır. Kapının sağ üst köşesinde bugün okunamayacak kadar silinmiş bir kitabe bulunur. Kitabenin 1525 tarihli olduğu söylenir.

Eski Kayseri Yolu Üzerindeki Köprü :

Eski Kayseri yolu üzerinde, Kesik köprü'nün güneyinde ona 2-3 km. uzaklıktadır. Yuvarlak kemerli iki gözlüdür. Doğu korkuluk duvarı üzerinde alt alta iki kitabe bulunur. Bunlardan bir tanesi H.1324/M.1906 tarihli ve yazısı pek okunamayan Eski Türkçe, diğeri 1908 tarihli Latince'dir. Her iki yazıda iki satırdır.

KÜTÜPHANELER

Numan Efendi Kitaplığı :

Kütüphane, 1758 de Sivas Müftüsü Numan Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bugün tamamen yıkılmıştır. Yalnız haziresi ve çeşmesi ayaktaadır.

Ziya Bey Kütüphanesi :

Kütüphane Sivas Milletvekili Mütellizade Ziya Bey (Başara) tarafından 1908 yılında yaptırılmıştır. İki katlı bir binadır. 1985 yılında kütüphane olarak açılmıştır. Neo-Klasik ve Ampir üslûlü mimari özelliği taşır.

EVLER VE KONAKLAR

Sivas Kangal Ağası Konağı:

Konak, Kangal Ağası Abdurrahman Paşa tarafından 1877 senesinde yaptırılmıştır. Alt kat 4 eyvan şemalı köşe odalıdır. Üst kat orta sofalı karşılıklı iki odadır. Batıdaki baş oda tavanı Barok özellikli yaldızlı alçı süslü olup İstanbul manzaralı iki panosu vardır (Res:13).

İnönü Müzesi :

Bugünkü İmam Hatip Okulunun karşısındadır. İsmet İnönü'nün 1891-1897 tarihleri arasında kaldığı evdir. İki katlı, iki iç sofalıdır. Odalar sofaya açılır. Birde köşk denilen üst katı vardır. 1945 de Etnoğrafya Müzesi haline getirilerek Belediye Halkla İlişkiler Müdürlüğüne bağlanmıştır.

Kongre Müzesi (Eski Sivas Lisesi) :

Sivas Valisi Sırrı Paşa tarafından 1890 larda temeli atılan binanın, Valinin başka yere tayini ile yapımı bir süre durmuş; daha sonra Vali Mazlum Paşazade Memduh Bey zamanında ilk temel değiştirilerek yapımına yeniden başlanmış, 19 Haziran 1894 de bitirilmiştir. İlk önce Mülkt İdadı, sonra Sultant, 1924 de de büyük Atatürk'ün emriyle Sivas Lisesi haline dönüştürülmüştür.

Kongre sırasında Sultant olan bina Atatürk ve maiyetine kongre için resmi karargâh olarak tahsis edilmiştir. Bugün Etnoğrafya ve Kongre Müzesi olarak tanzim edilen bina, halen Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onarılmaktadır.

Neoklasik ve Ampir üslup özellikleri gösteren bina iki katlı ve kırma çatıyla örtülüdür. Alt ve üst odalar bir koridora, koridor da iç avluya açılır. Esas giriş kapısı batı taraftadır. Doğudaki giriş 1930 larda açılmıştır (Res: 14).

Hükümet Konağı :

Bina, Sivas'a büyük hizmetleri olan Vali Halil Rifat Paşa (Sivas Valiliği 1882-1885)tarafından 1883 lerde iki katlı olarak yaptırılmıştır.İlk bina 20 x 50 m. ebatlarında ve 42 odalı iken Vali Muammer Bey zamanında (1913-1917), 22 odalı üçüncü kat ilave edilerek büyütülmüştür. 1978 de yanan bina, tamir ettirilerek 1982 de yeniden hizmete açılmıştır. 1984 yılında hükümetin girişine Halil Rifat Paşa'nın büstü konularak banisi yadedilmiştir. Neo-Klasik ve Ampir mimari üslup özelliği gösterir.

Jandarma Alay Komutanlığı Binası:

Bina, XIX.yy. sonlarında yapılmış "L" planlıdır. Tek katlı yapının, köşesi kulevari bir şekilde üç katlı olarak yükselir. Sivas'ta Neo-Klasik ve Ampir mimari üslubunu en güzel yansıtan bir yapıdır.

KİLİSELER

Tavra Deresindeki Kilise :

Yapı bugün Temeltepe askeri kışlasının içinde kalmıştır. Bazikal Planlı üç neflidir. Kaya içine gömülmüş doğu cephesinde üç apsis yer alır. Ortada dört sütun üzerine oturan kubbe, yanlarda sivri beşik ve çapraz tonozlar üst örtüyü kapatır.

SİVAS DOKUMACILIĞI

A- Sivas Halıları :

Sivas halılarını iki gruba ayırarak incelemek yerinde olacaktır.

I.Grup :Türk (Gördes) Düğümü tekniğiyle dokunan ve geçmişini Anadolu Selçuklularına kadar götürebileceğimiz Eski Sivas Halıları,

II.Grup : XIX.yy.sonların dan gümmüze uzanan İran (Sine) düğümü ile dokunan Sivas Halıları.

I.Grupdaki halılar hakkında ilk yazılı bilgiyi Marko Polo (1271-72) ve İbn

Batuta (1332-33 ler) seyahatnamelerinde buluyoruz. Ayrıca O.Turan' bir eserinde (Bkz. Bibliyografyaya), bugün Fransa'nın Lyon Müzesinde bulunup üzerindeki kitabeden 1219 da Alaeddin Keykubat için yapılmış olduğu anlaşılan halının Sivas'tan alındığını öğreniyoruz. Günümüzde artık bu gruptaki (Türk düğüm tekniğiyle dokunan) halı dokumacılığı daha çok çevreye yayılarak Sivas merkezinde dokunmamaktadır.

II.Grupdaki halılar hakkında ilk yazılı bilgiler 1900 tarihine dayanır. Vali Hacı Hasan Bey tarafından kurulmaya başlanıp, Vali Reşit Akif Bey tarafından tamamlanarak 1900 de açılan sanayi mektebinde, ilk üretim başlamış ve 1911 de Vali Muammer Bey tarafından geliştirilerek bir halı atölyesi haline getirilmiştir. Bugün de aynı atölye geleneğinde halı dokuyan iki kurum vardır. Bunlar kapalı cezaevi ve özel idare halı atölyeleridir. Bu atölyelerde İran-sine düğümüyle İsfahan, Tebriz, Buhara, Keşan ve Kirman takliti halılar dokunmaktadır. XIX.yy. dan günümüze yakın tarihlere kadar İran Halılarını aratmayacak kalitede dokunan bu halılarda günümüzde; gerek renk, gerekse motifler yönünden bozulmaların başladığı görülmektedir (Res:15).

B-Sivas Çevresi Dokumaları:

Sivas ve çevresinde Anadolu'nun birçok köy ve kasabalarında olduğu gibi halı ve kilim dokunmaktadır. Divriği, Gürün, Kangal, Şarkışla ve Zara başlıca merkezlerdendir Bu yöre halılarının tamamı Gördes-Türk düğüm tekniğinde dokunmaktadır. Bir çoğunda ise, Anadolu Selçuklu dönemine kadar indirilebilen sağlam tekstil motifleri yapılmaktadır.

Divriği Halıları : 1978 de çalınmadan önce Divriği Ulu Camii'nde (1228-29) bulunan 24 tane Selçuklu geleneğine bağliayabileceğimiz dokunmuş halılar vardı. Ayrıca 16. yy.tarihlenebilen Osmanlı Sarayı üslubunda dokunmuş bir de kilim bulunmaktaydı. Bu kilim bugün İstanbul Vakıflar Halı Müzesinde sergilenmektedir.

Şarkışla Halıları : Genelde madalyonlu halılardır. Büyük bir çoğunluğu Ulu Camii'den Sivas Müzesine getirilmiştir. XVII-XVIII.yy.a tarihlenirler (Res:16). Ayrıca Şarkışla'nın daha meşhur olan dokuma türü kilimlerdir. Enine yol yol şeritlerden oluşan bu kilimlerde cicim, zili ve sumak türünde dokunmuş süslemeler görülür.

Zara Halıları : Şarkışla Halılarına benzer fakat renk ve motiflerde değişiklikler vardır. Örneklerine de az rastlanır (Res:17).

Gürün Halıları :Gürün ve çevresinde halıcılık diğer yörelere nazaran daha azdır. Özellikle şallarıyla meşhurdur. Pazarlama imkanının kısıtlı olması nedeniyle günümüzde bu dokuma türü de kaybolmak üzeredir.

Sivas ve Çevresi Çorapları :Özgün renk ve desenlerini bugüne kadar koruyabilen bir örgü türüdür. Halı ve kilimde karşılaştığımız bir çok desen buraya aktarılmıştır.

Bıçakçılık: Geçmişini Selçuklular dönemine kadar indirebildiğimiz bu sanat dalı günümüze kadar gelerek devam etmektedir. Eskiden kılıç ve kama gibi kesiçi aletleriyle ünlü olan Sivas ili,bugün de bıçakçılığı ile ünlüdür. İl merkezinde 25'i aşkın bıçakçılıkla uğraşan dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlarda çok değişik biçimde bıçak ve kesme aleti yapılmaktadır. Sapları genellikle hayvan boynuzundandır. Son zamanlarda kemik yerine işlemesi daha kolay plastik maddeler kullanılmaktadır.

Ağızlıkcılık: Bu el sanatının tarihi hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Tahminen XVIII. yy.ın ikinci yarısına kadar indirilebilir. Ağızlıkcılık maharet isteyen önemli bir sanat dalıdır. Sivas il merkezinde 20 yi aşkın bu işle uğraşan dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlarda ağızlıkcılığın yanında tükenmez kalem ve isimlik gibi diğer küçük el sanatları yapılmaktadır.

Materyal olarak işlenmesi kolay, bu dağı az germişek veya karamuk ağacı kullanılır. Önce eğrilikler ısıtılarak düzeltilip kabuğu soyulan ince çubuk-

lar, küçük tornalarda işlenerek istenilen şekle sokulur. Eskiden el tornalarında yapılan işleme, şimdi motorlu tornalarda yapılmaktadır.

DİVRİĞİ

CAMİLER :

Kale Cami : Giriş kapısı üzerindeki kitabesine göre cami 1180 de Mengüçlülerden Şehin Şah bin Süleyman tarafından, mimar Meragali Üstad Hasan bin Firuz'a yaptırılmıştır. Üç sahınlı bazilikal planlıdır. Güney-batı dış köşede hünkâr köşküne çıkışı sağlayan merdiven basamakları vardır. Giriş kapısı üzerindeki süslemeler ve yapı içindeki destekler üzerinde bulunan başlıkların köşelerindeki hayvan figürleri dikkat çekicidir.

Ulu Cami ve Darüşşifası : Cami, Mengüçükoğlu Süleyman Şah'ın oğlu Ahmet Şah, Darüşşifa karısı Melike Turan Melik tarafından 1228-1229 yılında yapılmıştır (Res:18) (Plan:6). Cami, diklemesine üç sahınlıdır. Sahınları birbirinden sekizgen payeler ayırır. Payelerden batıdakiler taş kılıflar içine alınmıştır. Mihrap önü sivri külâhla dıştan vurgulanan bir kubbeyle, diğer mekânlar tonozla örtülüdür. Tonozlar müzesi görünümündeki bu örtü sistemlerinden 16 tanesi orijinaldir. Mihrap, iri plastik barok süslemeyle belirtilmiştir. Camiden 12 yıl sonra yapılan minber, Tiflisli İbrahim Oğlu Ahmet Usta'nın eseridir. Kuzey batıdaki minare Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

Caminin üç taç kapısı vardır. Bunlardan doğudaki şah kapısı sade geometrik süslemelidir. Kuzeydeki Barok kapı iri plastik bezemeli, batıdaki tekstil kapı ise ince işçiliği ile dikkat çeker (Res:19).

Caminin güneyine bitişik olan darüşşifa, kapalı avlulu 4' eyvanlı medrese planında yapılmıştır. Mimarı Ahlatlı Hürrem Şah'tır. Ortada 4 sütun üzerine oturan aydınlık fenerli bir kubbe ile zeminde kare bir havuz yer alır. Kuzeydoğudaki oda türbe olarak düzenlenmiştir. Darüşşifanın Gotik kapı olarak adlandırılan bir giriş kapısı vardır (Res:20). Cami ve darüşşifanın

taç kapıları süslemeleri bakımından adeta birbiriyle yaraşır bir şekilde bezenmiştir. Anadolu Selçuklu mimarisinin şaheseri sayılırlar.

Cedid Paşa Cami: Cami, harime giriş kapısındaki kitabeye göre, 1799 tarihinde Cedid Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Harim ortada 4 sütun üzerine oturan bir kubbe ile yanlarda üçer bölümlü kubbemsi tonozların örttüğü bir plana sahiptir.

Yapı süslemeleri bakımından dikkat çeker. Harime giriş kapısı ve mihrap kenarları, Divriği Ulu Camisinin taç kapılarında görülen bezemelerin kaba birer taklitidir. Minber, tamamen ahşaptan olup üzerinde vazodan çıkan çiçek motifleri ve bitkisel motiflerle süslüdür. Minaresi tamamen, duvarları yer yer renkli taş almasıyla yapılmıştır.

Abu Çimen Cami 1840, **Gökçe Cami** 1844 de ve **Zeliha Hatun Cami** 1869 da yapılmıştır. Önemli bir mimari özellikleri yoktur.

Hacı Osman Mescidi: Ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmeyen dikdörtgen planlı taş bir yapıdır.

Tuğut (Ağılcık) Köyü Cami: Eski olduğu söylenen camiye gitme imkânı bulamadık.

TÜRBELER

Sitte Melik Kümbedi (Şehinşah Türbesi): Türbe Mengüçükoğullarından Emir Süleyman İbn-Seyfeddin Şehinşah için 1195 tarihinde yapılmıştır. Sekizgen planlı, içten kubbe dıştan külâhla örtülüdür. Giriş kapısı kenarında geometrik süsleme ile bu süslemeyi içine alan zikzaklı kaval silme ve saçaktaki mukarnasa benzer süslemeler dikkat çeker.

Kemareddin Türbesi: Emir Kemareddin, Mengüçükoğullarının hazinedarıdır. 1196 tarihinde yapılmıştır. Sekizgen gövdeli, içten kubbe dıştan piramidal külâh örtülüdür. Giriş kapısında dilimli niş süsleme ile külâh saçağındaki çini çanak yuvaları dikkat çeker.

Nureddin Salih (Kemankeş Türbesi): 1240 tarihinde Nureddin Salih için yaptırılmıştır. Sekizgen planlı, içten

kubbe dıştan piramidal külâh örtülüdür. Yanına sonradan bir mescit ilave edilmiştir.

Naip (Gazzezlerin) Türbesi:

Türbe, pencere üzerindeki kitabeye göre, 1291 tarihinde, Divriği'nin Mısırlılar idaresinde bulunduğu sırada, Naip Eşref için yaptırılmıştır. Sekizgen planlı piramidal külâhlıdır. Kuzey yönü haricindeki tüm cepheleri diğer yapılarla çevrilmiştir.

Nasıreddin Mehmet Yatırı: (Kantepe veya Kayıtbay camii yanındadır.) 1469 veya 1489 tarihlidir. Mısır Naib'i Kartıbay tarafından oğlu Nasır Seyit Mehmet için yaptırılmıştır.

Sinaniye Hatun Türbesi: Kalealtı mahallesindedir. Kare planlı olduğunu tahmin ettiğimiz türbenin yalnız kuzeydoğusundaki tromp kemeri ve kuzeyindeki mazgal penceresi kalmıştır. Türbenin bu görüntüsü bile Mengüçük-ogulları döneminden kaldığını gösterir. Kuzeyinde cami olduğu söylenen bir yıkıntı ile yıkıntının kuzeybatısında 1866 tarihli küçük sivri kemer nişli bir çeşme yer alır.

Ahi Yusuf Türbesi :

Kemankeş Türbesinin doğusunda ona 100 m. kadar uzaklıktadır. Bir bahçe içerisinde yer alan türbenin, yalnız bir duvarı ile türbeye ait bir "Ayet" panosu ayakta kalmıştır. Dikdörtgen planlı üzeri tonoz örtülü olduğunu sandığımız türbe, yapı elemanlarından Mengüçükogulları dönemine (XIII. yy.) tarihlenebilir.

Araplık Türbesi :

Kocapaşa Mahallesinde yer alan türbenin, saçaktan üst kısmı tamamen yıkılmıştır. Kuzey-batıda bir giriş kapısı vardır. Kapı kenarında Selçuklu dönemi geometrik süslemeleri görülür. Doğu tarafında başka bir yapı bulunur (Res:21).

Türbe :

Bugünkü Hükümet Konağının ortasındaki eski mezarlık yanındadır. Kimin yaptırdığı belli olmamakla birlikte halk arasında Divriği'de Mısırlıların yaptırdığı 4 türbeden birisi olabileceği

söylenir. Güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Beşik tonoz örtü ve doğu duvarı tamamen yıkılmıştır. Diğer duvarlar büyük ölçüde ayakta. Duvarlar renkli taş alması ile yapılmıştır.

Saracın Türbesi: Türbe, kare kesitli dört ayak üzerine oturan sivri kubbeli, baldeken planlı küçük bir yapıdır. İçerisinde bir tane mezar vardır. Mezar taşında yalnız iki rakam okunabilmektedir. Buna göre yapı XVIII. yüzyıla tarihlenebilir.

Dumluca Köyü Dilber Kümbeti:

Türbe, Divriği'nin 5-6 km. güneybatı'sında, Günbahçe Köyü ile Dumlucaköyü arasında yer alır. Kare kaideli sekizgen gövdelidir. Gövdenin büyük bir bölümü yıkılmış, 11.5 m. lik bölümü ayakta kalabilmiştir. Esas mezar odası, dikdörtgen planlı beşik tonoz örtülüdür. Girişi doğuya açılır. Bu verilerden türbeyi XIII-XIV.yy. tarihleyebiliriz.

Akmeşe Köyü Seyyit Baba Türbesi :

Sayın Kutlu Özen tarafından bize diasi gösterilen bu türbe, kare planlı üzeri piramidal külâhla örtülüdür. Türbe etrafını başka yapılar çevirmiştir.

DİĞER TÜRBELER

Gidip görme imkânı bulamadığımız ve mimarisi hakkında kesin bilgi edineemediğimiz fakat değişik kaynaklardan öğrendiğimiz türbeler:

1- Gedikbaşı(Karageban)Nahiyesi Türbesi

2- Gedikbaşı (Karageban) Nahiyesi Ömerli Köyü Karadonlu Can Baba Türbesi

3- Ahi Köyü, Ahi Baba Türbesi

HAMAMLAR :

Aşağı Hamam :

Mengüçükogulları dönemine ait olabilir. Sıcaklık 4 eyvan şemalı ve 4 halvetlidir. İki bölümlü soğukluk kısmı vardır.

Bekir Çavuş Hamamı :

Ulu Cami külliyesine dahil olabilir. Sıcaklığı 4 eyvan şemalı, 43 halvetli kubbeli bir soğukluğu bulunur. Bugün harap durumdadır.

Kayaoğlu Hamamı :

1667 de yapıldığı söylenir.

EVLER ve KONAKLAR :

Anadolu'nun birçok kentinde olduğu gibi Divriği'de de eski Türk Evi geleneğinde yapılmış günümüze kadar gelen 20 yi aşkın ev vardır (Res:22). Bu evlerin büyük bir çoğunluğu, orta sofalı karnıyarık ev plan türünü gösterirler.

KALE :

Şehrin kuzeyinde, Çaltı ırmağına bakan kayalığın üzerinde kurulmuş, kalenin, büyük bir bölümü Mengüçük-oğulları tarafından yaptırılmıştır. Fakat tarihi daha eskidir. İç ve dış kaleden oluşan şehre açılan iki kapısı vardır. Surlar büyük oranda ayakta.

KİLİSELER :

Yukarı Kilise :

Kalenin batısında bazilikal planlı ve üç nefli olduğu sanılan bir yapıdır. Üst örtü ve batı duvar tamamen yıkılmıştır. Diğer duvarlar büyük ölçüde ayakta.

Aşağı Kilise :

Yukarı kilisenin daha altındadır. Bazilikal planlı olduğu sanılan yapının üst örtüsü tamamen,duvarları kısmen yıkılmıştır.

Karaburun Köyü Kilise :

Köyün girişinde,dikdörtgen planlı üzeri tonoz örtülü vaftizhane olabilecek bir yapı ile köyün içinde, dikdörtgen planlı bir kilise bulunur. Kilisenin batı girişi üzerinde 1833 tarihi yazılıdır. Üç nefli ve üzeri düz dam örtülüdür. Nefleri birbirinden ahşap direkler ayırır. Apsisin iki yanında pastaforyum hücreleri vardır.

Köyün kuzeybatısındaki tepe üzerinde kale kalıntısı olduğu söylenen duvar kalıntıları görülür.

HANLAR ve BEDESTENLER :

Pamuk Han :

Han, Divriği Demirdağ istasyonunun yakınında Çaltı Çayının doğu yakasındadır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, muhtemelen üç sahınlı bir yapıdır.Üst örtüsü tamamen

yıkılmıştır. Duvarlar büyük ölçüde ayakta. Avlusu yoktur.

Burma Han :

Divriği - Kemah - Erzincan yolu üzerindedir. Mengüçükogulları döneminde yapılmıştır. Han, üç sahınlı kapalı kısım ile kuzey cephesi revaklı avlu ve hamamdan oluşur. Bugün bazı yerleri kısmen yıkılmıştır.

Mirçinge Hanı :

Divriği'ne bağlı Handere köyündedir. Mengüçükogulları döneminde yapılmıştır. Yalnız kapalı kısmı olan bir handır.

Dumluca Köyü Han Kalıntısı (Dipli Han) :

Han, Divriği'nin 5-6 km. güney-batısında yer alan, Günbahçe Köyü (Hazeretek) ile Dumluca Köyü arasındaymış. Bugün tamamen yok olmuştur. Etrafta taş döküntülerinden başka bir şey kalmamıştır.

Bedesten :

Kalealtı Mahallesinde, Sinaniye Hatun Türbesi yakınındadır. Doğu-batı doğrultusunda yanyana uzanan dikdörtgen planlı iki tonozlu mekân ayakta kalabilmiştir. Girişi güney-doğu köşedeki küçük dikdörtgen bir kapıdan olur (Res:23). Sivri beşik tonozlu mekânlar arasında örülmüş sivri kemerli açıklıklar görülür.Güneyde bir mekânın daha olduğu dışarıdaki kemer izlerinden anlaşılmaktadır.

KÖPRÜLER :

Kız Köprüsü :

Görme imkânı bulamadığımız köprü, Pamuk Hanın güneyinde ona 300-400 m. kadar uzaklıktadır.

Handere Köyü Köprüsü :

Köprü Mercinge Çayı üzerindedir. Mengüçükogulları tarafından yaptırılmış olmalıdır. 2 gözlü sivri kemerlidir. Ortadaki gözü diğerinden çok büyüktür.

G E M E R E K

Şahruh Bey Mescidi (Merkez Cami) :

Cami, giriş kapısı üzerindeki kitabeğe göre, Dülkadiroğullarından Ala-

üddevle'nin oğlu Şahruh Bey tarafından yaptırılmıştır. 1749 yılında Arslan Paşa oğlu Ahmet Bey ve 1822 de Çapanoğulları tarafından tamir ettirilmiştir.

Cami dikdörtgen planlı düz tavanlıdır. Harimin kuzeyinde bir üst mahfil ile güneyde 6 sıra mukarnas kavsaralı beşgen bir mihrap bulunur.

Cepni Köyü Cami :

Cami, giriş kapısı üzerindeki kitabeğe göre, 1530 tarihinde Kızıl-kocaoğlu İsa Bey tarafından yaptırılmıştır. 1826 ve 1898 yılında onarım geçirmiştir. İç mekân güneyde en büyük olmak üzere dört eyvanımsı büyük nişlerle genişletilmiştir. Orta kısım kare planlı üzeri çapraz tonozla örtülüdür. Tonozun ortasında sekizgen kaideli kubbecik yer alır. Yan kanatlar sivri kemer alınlıklı ve beşik tonoz örtülüdür. Güney kanat diğerinden daha büyüktür. Yapının batısında üç bölümlü bir son cemaat yeri ile bir minare bulunur. Mihrap orijinal durumunu korumuş olup çok güzel alçı süslüdür (Res: 24).

İnkışla Köyü Cami :

Caminin kuzeydeki giriş kapısı üzerinde pek iyi okunamayan bir kitabesi vardır. Köy halkının verdiği bilgiye göre cami, Yozgat'lı Safiye Hatun tarafından yaptırılmıştır. Bugün büyük bir bölümü yenilenmiştir. Üç sahnıdır. Sahnıları iki şer sıra 2 direk birbirinden ayırır. Direkler üzerinde "S" konsollar yer alır.

İnkışla Köyü Hamzalı Mevki Cami:

Caminin duvarları ve mihrabı ayakta. Üst örtüsü yıkılmıştır. Kesme taş olan yapının çok eski olduğu ve yanında bir haziresinin bulunduğu köy halkı tarafından söylenir.

Cepni Köyü Hamam 1 :

Caminin vakfı olabileceğini tahmin ettiğimiz hamam, caminin güneyinde, ona 15-20 m.kadar uzaklıktadır. Saman dolu olduğundan içine giremediğimiz hamam, bazı yapı öğelerinden cami ile asırdaş olabileceğini akla getirmektedir. Dıştan iki büyük kubbeli ve dikdörtgen planlıdır.

Cepni Köyü Hamam 2 :

Alabey mahallesi, Derviş Ağa bahçesinde şehir surlarının yanında yer alan hamam, bugün harap ve bakımsızdır. Çok eski olduğunu tahmin ettiğimiz yapı, üç mekânlıdır. Doğudaki mekânlardan biri enine dikdörtgen planlı üzeri sivri beşik tonoz örtülü; diğeri kare planlı üzeri yelpaze tromp geçişli kubbeyle örtülüdür.

Batıdaki sıcaklık ise, enine dikdörtgen planlı ortası kubbe iki yanı sivri beşik tonoz örtülüdür.

Tüm bölümlerde kapı ve tromplar sivri kör kemer nişi içine alınmıştır.

Şahruh Köprüsü :

Ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmeyen bu köprü, 1538 yılında, Şahruh Bey oğlu Mehmet Han tarafından kölesi Behram'a eliyle tamir ettirmiştir. Kitabesi Sivas müzesindedir.

Köprü, Kuzey-güney doğrultusunda uzanan 155x5.50 m. boyutlarında, sekiz gözlü bir yapıdır. Köprü kuzeyden üçüncü açıklık üzerinde harpuşa yaparak yükselir.

Gemerek Köprüsü :

Pek eski olmadığı belli olan bu köprü, Yeniçubuk'un 1-2 km. güneyinde, Gemerek yolu üzerindedir. Basık yuvarlak kemerli ve üç gözlüdür.

G Ü R Ü N :

Ulu Cami :

Cami Nazif Bey'in yardımlarıyla 1922 de tamamlanmıştır. Ortada 4 sütun üzerine oturan bir kubbe ile, yanlarda çapraz tonozlarla örtülüdür. Minber ve Mihrap çok güzel Barok üsluplu süslemeli ve mermerden yapılmıştır.

Evler ve Konaklar :

Şehirde görülmeye değer bağ evleri ve konutlar vardır.

Kilise :

İçine girme imkânı bulamadığımız kilise, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı taş yapıdır.

H A F İ K :

Tuzhisar K.Kilise: Kilise köyün ortasında, üç nefli bazilikal planlıdır. Nefler arasını üç yuvarlak gövdeli sü-

tunlar üzerine oturan sivri kemerler ayırır. Giriş batıda eksendedir. Ayrıca kuzey-doğuda bir girişi daha vardır. Apsis dışarı yarım yuvarlak bir şekilde taşar. Apsisin yanında diakonikon hücresi vardır. Protesisi yoktur. Yerine girişi içine alan bir hücre konmuştur.

Diğer Kiliseler :

Gidip görme imkânı bulamadığımız ve mimarisi hakkında kesin bilgiler edinemediğimiz fakat isimlerini değişik kaynaklardan öğrendiğimiz kiliseler:

1-Düzyamaç Köyü Kilisesi

2-Düzyayla Köyü Kilisesi

İ M R A N L I :

İmranlı'da yalnız Avşar Köyündeki Çögi Baba Türbesini tesbit edebildik, oraya da gitme imkânı bulamadık.

K A N G A L .

Cami :

Cami, minare kaidesindeki kitabeye göre, Kangal Ağası Abdurrahman Paşa; Minare sonradan Abdülkadir Ağa tarafından 1865 tarihinde yaptırılmıştır. Kare planlı üzeri tromp geçişli kubbeye örtülüdür. Batısında üç kubbe ile örtülü bir mekân ile kuzeyinde yine üç bölümlü bir son cemaat yeri vardır. Minare, kuzeybatı köşededir.

Deliktaş Bucağı Cami :

IV.Murat zamanında yaptırıldığı söylenen caminin orijinal durumunu korumadığı belli olur. Boyuna üç sahnalıdır. Sahnalar kare kesitli ahşap direklerle birbirinden ayrılır.

Caminin dışında, 10-15 m. uzaklıkta, kuzeydoğusunda 1864 tarihli bir çeşme bulunur.

Ayrıca eski kale kalıntılarının izlerini görme imkânı vardır.

Tekke Köyü Sultan Samud Baba Türbesi :

Samud Baba, ismi bilinen en eski Sivas Şairlerindendir. Türbe, giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Temmuz 1573 tarihinde, II. Sarı Selim döneminde yaptırılmıştır. Dıştan altıgen, içten yuvarlağa yakın planlı, içten kubbe dıştan külahla kapatılmıştır. Külah üzerinde Bektaşî sikkесinin kabartması

yer alır (Res.:25).

Alacahan Menzilhanı :

Han, kanımızca XVII.yy. menzil hanlarından. (Res.:26). Menzilhanı; han, cami ve surlardan oluşmaktadır (Plan: 7). Han üçer sahnalı karşılıklı iki mekânla bunları ortada dikine kesen bir sahnalıdır. Cami, kare planlı üzeri kubbeye örtülüdür. Kubbeye tromplarla geçilir. Duvarlarda sivri kör kemer nişleri ile kalem işi süslemeler vardır. Hanın batısında camiide içine alan yaklaşık 400-500 m. uzunluğunda bir sur duvarı yer alır. Surların yapımına 1735-1736 tarihinde başlanılmıştır. Bu menzil hanının hakkında geniş bilgi veren bir makalemiz X. Türk Kongresinde tebliğ olarak sunulmuş ve baskısı yapılmak üzeredir.

Mancılık Köyü Kilise :

Kilise, Sivas ve yöresinde gördüğümüz en erken tarihli diyebileceğimiz bir yapıdır. Haç planlı ve köşe odalıdır. Haçın kolları sivri beşik tonozludur. Tonozların kesiştiği orta mekân kubbeye örtülüdür. Bugün kubbe tamamen yıkılmıştır. Beşgen bir apsisi vardır. Apsisin iki yanında pastaforyum hücreleri yer alır. Hücrelerin tonoz örtüsü yıkılmıştır. Kuzey ve batı da olmak üzere iki girişi vardır. Girişler haç kollarının eksenlerine açılır. Kuzeydeki giriş, üç dilimli kemerli bir niş içine açılır. Kapının hemen üzerinde geometrik süslü (Türk üslubunda) bir rozet yer alır.

Kilise gri kesme taştan, kuzeydeki kapı nişi gri-beyaz renk almasığından yapılmıştır. Aynen Alacahan Menzilhanını hatırlatır.

K O Y U L H İ S A R (KUYULUHİSAR)

Fatih Cami :

Şehir halkından alınan bilgiye göre, tamamen yıkılarak yerine çatılı bir cami yapılmıştır.

Eski Cami :

Cami, şehrin 3-4 km. batısında, kale mevkiinin altında ırmak kenarında, hanın kuzeybatısındadır. Temelleri 1-2 m. kadar ayakta kalabilmiştir. Enine dik-

dörtgen planlıdır. Belki de E.H.Ayverdi'nin (Bkz. Bibliyografyaya) eserinde sözü edilen Fatih Cami bu olabilir.

Hacı Murat Hanı :

Eski Suşehri-Niksar yolu üzerinde yer alan han, yaklaşık olarak 100x20 m. boyutlarındadır. Üç sahnalı revaksız avlulu bir yapıdır. Üst örtüsü tamamen yıkılmış duvarları 3-4 m. kadar ayakta kalabilmiştir. Hanın kuzeyinde ırmak üzerinde eski bir köprü'nün kalıntıları görülebilir.

Hamam :

Hamam, Hanın kuzey-batısında, ona 300-400 m. kadar uzaklıkta dağın eteğindedir. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğuda enine sivri tonozlu bir mekân ile onun batısında dört köşe mekândan oluşmaktadır. Doğudaki köşe mekânlar tonozla, batıda-kiler kubbeyle örtülüdür. Tonozlu ve kubbeli mekânların arasında, doğuda kubbeli, batıda tonozlu orta mekân yer alır "L" şeklinde iki eyvanlı sıcaklıklı bir plana sahiptir. Doğu ve batıdaki tonozlu mekânların dışındakilerinin üst örtüsü belli olacak şekilde yıkılmıştır (Res:27).

S U Ş E H R İ :

Gölova Bucağı Çobanlı Köyü Çoban Baba Türbesi :

Türbeyi ilk olarak, Sayın Hikmet Denizli'nin gösterdiği fotoğraftan gördük.

Eski Erzincan, Suşehri, Niksar yolu üzerinde yer alan Çobanlı Köyü içinde bulunan türbe kareye yakın dikdörtgen planlı üzeri küçük kubbeyle örtülüdür. Kesme sarı taştan inşa edilmiş yapının batıya açılan kapısı üzerinde mukarnaslı bir kavsara yer alır. Dikdörtgen kapının kenarlarında Selçuklu üslubunda geometrik geçmeli süsleme frizleri vardır.

Ş A R K I Ş L A :

Kale :

Bugünkü şehir merkezinin kuzeyinde, aniden yükselen bir tepe kitlesi görülür. Eskiden buranın kale olduğu ve surlarının döküntülerinin kuzey tarafta görülebildiği söylenir. Fakat as-

lında kaleden çok höyüğe benzediği açık olarak farkedilir.

Ulu Cami :

Caminin harime giriş kapısı üzerinde orijinal kitabesi yer alır. Çok kötü bir hatla yazılan ve pek iyi okunamayan kitabeye göre cami, Üsküdarlı Mehmet Ağa tarafından 1080/-1699 da yaptırılmıştır. Eskiden düz damlı olduğu söylenen caminin Hacı Hasan Sami Paşa zamanında 1900 de tamir ettirilerek bugünkü şeklini aldığı son cemaat kapısı üzerindeki kitabe belirtilir.

Yapı, güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Kuzeyinde bir son cemaat yeri ile kuzey-batısında bir minare yer alır. Harim de ortadan 4 kare kesitli ayaklara ve duvarlara atılan kemerler iç mekânı 9 parçaya böler. Her parçanın üzeri kubbeyle örtülüdür. Ortadaki 4 kare ayağın üzerini kapatan kubbe, diğerlerinden büyük ve yüksektir. Sekizgen bir kasnak üzerine oturan bu kubbe, kırma çatıyı delercesine dışarı çıkar. Mihrap ve minber tamamen yeniden yapılmıştır.

Hardal Köyü Cami :

Gemerek'in İnkışla Köyü Camiini yaptıran Yozgat' lı Safiye Hatun'un Hardal Köyünde bir cami yaptırdığı ve caminin bugün üst örtüsünün yıkık olarak durduğu İnkışla halkı tarafından söylenmektedir.

**Y I L D I Z E L İ
(YENİHAN)**

Cami:

Kemankeş Kara Mustafa Paşa 1640 da bir cami, iki han ve bir hamam yaptırmıştır. Bugün hanın bazı temelleri ile cami ve hamam ayakta kalabilmiştir.

Cami, güneykuzey doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Güneyde çokgen bir mihrap nişi ile harim içinde iki tane çok iri çokgen ahşap direk bulunur. Üst örtü tamamen ahşaptır. Kuzeyde bir son cemaat yeri ile kuzey-doğu köşede son cemaat ile harim arasında bir minare yer alır.

Sarı kesme taştan yapılan caminin büyük bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır.

Hamam :

Kara Mustafa Paşa külliyesine dahil olan hamam, caminin güney-batısında ona 10-15 m. kadar uzaklıktadır. Güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Sıcaklık enine planlı ve çift halvetlidir. Sıcaklığın orta kısmı halvetler kubbe ile örtülüdür. Sıcaklığın doğu ve batısı sivri beşik tonozla kapatılmıştır. Ilıklık enine planlı ve iki bölümlüdür. Güneydeki soğukluk ise doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Soğukluğun batı tarafını bir kubbe doğu tarafını iki eyvanın oluşturduğu sivri beşik tonoz örter. Giriş batıya açılır.

Han :

Kara Mustafa Paşa külliyesine dahil olan ikihandan yalnızca güneyde bazı duvar parçaları kalmıştır. Bugünkü hükümet konağı yapılırken han yıkılmıştır.

Şeyh Halil Türbesi :

Köye ismini veren türbe, dıştan kare planlı (6.20 x 6.20 m.), sekizgen kasnaklı kubbelidir. Kubbeye tromplarla geçilir.

Yapı içinde kubbe eteği ve duvarlar kalem işi süslemelerle kaplıdır. Güneyde mihrap nişi yer alır. Mihrap içinde perde ile kandil motifi bulunur. Nişin batısında bir pano içinde bir köşk resmi ile üzerinde 1858 tarihi yazılıdır (Res:28).

Yıldızırnak Köprüsü ve Hanı:

Köprü, Sivas- Yıldızeli yolunun yarısına yakın bir yerinde kara yolunun güney tarafında bulunur (Res:29). Roma devri köprü kalıntısı üzerine kurulmuştur. Köprü sivri kemerli onüç gözlüdür. Eskiden yanında yer alan yeni han kervansarayını ise, 1332 yılında Hacı Zeyneddin oğlu Ahi Emir Ahmet yaptırmıştır. Bu kervansaray 1944 yılında yıktırılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan köprünün mansap tarafında ortaya yakın bir yerinde kitabe ile kuş evine benzer bir süsleme vardır.

Akkoca Köyü Türbesi :

Türbe tamamen yeni yapılmıştır. Etrafında devşirme antik parçalara rastlanır.

Z A R A

Çarşı Cami :

Cami güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlıdır (Res:30). Ortada 4 sütun üzerine oturan bir kubbeli mekân ile bu mekânın eksenlerinde üzeri kubbe ile çapraz eksenlerinde ise, oval kubbeyeyle örtülü diğer mekânlar yer alır. Harimin kuzeyinde bir üst mahfil bulunur. Caminin kuzey-batı köşesinde iki şerefeli bodur bir minare yer alır. Minare kaidesinde, minareyi Zaralızade Lütfullah'ın 1809 de yaptırdığı yazılıdır.

Tekke Köyü Şeyh İbrahim El-Aziz Cami :

Büyük bir höyük üzerine kurulan cami, büyük ihtimalle Şeyh Merzuban Türbesi içinde, türbenin tamiriyle ilgili bulduğumuz kitabede, ismi geçen Şeyh İbrahim tarafından 1792 tarihinde yaptırılmış olmalıdır.

Cami, güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlı ve kırma çatılıdır. Harimde iki büyük ağaç direk ile kuzeyde bir üst mahfil bulunur.

Demiryurt Köyü Cami :

Cami, harimindeki direklerden doğusundakinin üzerinde "Sahibel Hayrat Nasuhzade..... Said Ağa sene 1332/1914; batıdakiinin üzerinde ise, 1324/1916 tarihleriyle Cemaziyelevvel" yazılıdır.

Yapı, güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlı ve üç sahnıdır. Kuzeydeki son direkler üzerinde bir üst mahfil yer alır. Tavan saçaklarında ve üst mahfil korkuluklarında ajure tekniğiyle yapılmış ahşap süslemeler vardır.

Minare kuzey-doğu köşede ve ahşap bir kuruluştur.

Tekke Köyü Şeyh Merzuban Türbesi :

Türbe, Zara'nın güneyinde, 3-4 m. uzaklıktaki Tekke Köyünün girişinde Şeyh İbrahim El-Aziz Cami ile yüzyü-

zedir. Türbe, giriş kapısının üzerindeki kitabeye göre 1528 tarihinde Şeyh Merzuban adına yaptırılmıştır. Sekizgen gövdeli, kubbeli bir yapıdır (Res:31). Sekizgen gövdenin kuzey-doğusunda sonradan bir eyvan ilave edilmiştir. Eyvanın bir kısmı kubbe bir kısmı yuvarlak beşik tonozla örtülmüştür. Eyvanın kubbesine Türküçenleriyle geçilmiştir.

Sekizgen mekânın ortasında bir mezar ile güneyinde bir mihrap nişi bulunur. Yapı içine alçı ile yapılmış, yaldız boyalı, ayyıldız ile "C" ve "S" kıvrımlarından oluşan motifler görülür.

Türbe içinde iki tane tamir kitabesi vardır. 1792 tarihli birinci kitabede türbe, Şeyh İbrahim ve Şeyh Mahmut Efendiler tarafından; 1889 tarihli ikinci kitabede ise, Şeyh Osman, Şeyh Mehmet, Şeyh İbrahim ve Şeyh Mahmut Efendiler tarafından tekrar tamir edildiği yazılıdır.

Acısu Köprüsü :

Zara-Tekke Köyü yolunda köye girişte Acısu Çayı üzerinde yer alır. İki gözlü yuvarlak kemerlidir. Korkuluk duvarları vardır. Yakın tarihte yapılmış olmalıdır.

Müslümadab Köyü Ala Kilise:

Yapı doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı üzerine yuvarlak beşik tonoz örtülüdür. Tek nefli kilisenin doğusunda yuvarlak bir apsis ile iki yanında üzeri tonoz örtülü pastaforyum hücreleri bulunur. Hücreler ve apsis dışarı taşmaz. Giriş kuzey-batı köşededir. Yapı sonradan camiye çevrilmiştir. Bugün terk edilen yapı 19.yy. tarihlenebilir (Res:32).

ZUSAMMENFASSUNG

Die Gründung der in der Geschichte unter den Namen Talavra, Megapolis, Diapolis und Sebast bekannten Stadt Sivas führt in alte Zeiten zurück. Die um 2600 v. Chr. gegründete Stadt wurde von Hittitern, Frygen, Römern, Byzantinern, Seldschuken und Osmanen beeinflusst. Die auf dem Königsweg und Seidenweg befindliche Stadt, hat sich ihre Vorrangstellung als Mittelpunkt zu jeder Zeit behaupten

können. Die während der Römer- und Byzantinerzeit sich entwickelnde Stadt, entwickelte sich insbesondere während der Seldschukenzeit zu einem Handelsmittelpunkt. Zur Seldschukenzeit erlebte die Stadt ihre goldene Ära, sie hatte eine Einwohnerzahl von 120.000. In dieser Zeit entstanden jetzt noch schöne und besondere Werke. Ein Zeugnis dieser Zeit sind Ulu Moschee (1193), Şifahane (1217-20), Çifte Minareli Medrese (1271), Gökmedrese (1271), und Buruciye Medrese. Ahmet. Emir Ahmet Maussoleum (1331) und Gündük Minaret (1347) haben die Stadt zur Beylikzeit bereichert. Die in der Seldschukenzeit begonnenen Werke wurden während der Beylikzeit und Osmanischen Zeit fortgeführt; es sind Kale Moschee (1580), Behram Pascha Karawanserei (1576), Subaşı Karawanserei und Ali Ağa Moscheen (1589). Die während des Ankara Krieges 1402 von Timur zerstörte Stadt konnte sich im 16. Jahrhundert wieder erholen, erreichte aber nie wieder die goldene Ära aus der Seldschukenzeit.

Im 19. Jahrhundert bemühte sich der Gouverneur Halil Rifat Pascha die Stadt wieder in das goldene Zeitalter zurückzuführen, diese Bemühungen steigerten sich während der republikanischen Zeit und erreichten durch die Gründung einer Universität einen kulturellen Höhepunkt.

Die Absicht dieser Arbeit war die Bekanntmachung von Sivas unter vielen Gesichtspunkten, ungefähr 150 Werke wurden beschreiben, davon wurden circa 50 Werke das erste Mal wissenschaftlich erwähnt. Der Zweck dieser Arbeit war, nachfolgenden weiteren Arbeiten einen Weg zu zeigen.

SUMMARY

The foundation of Sivas goes back to ancient ages, ca 2600 B.C. In history the city had various names such as Talavra, Megapolis, Diapolis, Sebast, and respectively underwent the sovereignty of the Hittites, Phrygians, Romans, Byzantines, Seljuks and Ottomans. The city was founded on the Silk Route and the King Route and was

among the first-rate centres in every age. The development and expansion of Sivas began in the time of the Romans and the city developed more during the period of the Byzantines and Seljuks. Thus, she became an important centre of trade. The period of the Seljuks when 120.000 people lived in the city was the golden period. In this period many monumental buildings were constructed which maintain their significance and beauty even today: Ulu Mosque (1193), The Şifahane (Hospital) (1217-20), The Medresse with Double Minarets (1271), Gök Medresse (1271) and Buruciye Medresse (1271) are the best examples that were constructed during the golden period of the city. The city was improved even more during the Principality Period when Ahi Emir Mausoleum (1331) and the Squat Minaret (1347) were constructed. The public improvements continued in the time of the Ottomans with Castle Mosque (1580), Behram Paşa Inn (1576), Subaşı Inn 16 th century) and Ali Ağa Mosques (1589).

The city was destroyed by Timur during the Ankara War in 1402, however, she flourished again, though never like in her golden age again.

The great efforts of Halil Rifat Pasha in the 19 th century to improve the city and to revive the golden age continued after the declaration of Republic as well. Today, with the foundation of the university, the city has become an important centre of culture again.

This book in which we have tried to introduce the city of Sivas, contains approximately 150 ancient buildings 50 of which are introduced to the world of science for the first time. Our aim is to be a guide for future studies and researches concerning the ancient monumental buildings of Sivas.

RÉSUMÉ

La fondation de la ville de Sivas qui a pris dans l'histoire de différents noms comme Talavra, Megapolis, Diapolis et Sébaste, date de très loin. La

ville où l'on habite depuis 2600 avant J.C. est restée par ordre sous le règne des Hitites, des Phrygiens, des Romains, des Byzantins, des Seldjoukides et des Ottomans. La ville qui est située sur les itinéraires importants comme la Route royale et la Route de soie a toujours gardé sa situation d'être un centre de première importance dans toutes les époques. La ville de Sivas qui se développe et qui grandit à l'époque des Romains, a augmenté encore plus son développement à l'époque des Byzantins et surtout à l'époque Seldjoukides d'Anatolie et elle est devenue un centre commercial important. La ville qui a vécu son âge d'or à l'époque des Seldjoukides abritait alors approximativement 120.000 personnes. On a fait construire à cette époque des monuments qui gardent encore aujourd'hui leur beauté et leur importance; La Grande Mosquée (Ulu Cami, Construite en 1193), La Maison de rétablissement (Şifahané, 1217-1220), La Mèdersa Bleue (1271) et la Mèdersa de Bouroudjiyé (Buruciye Medressesi, 1271) en sont les meilleurs exemples. On a enrichi encore la ville à l'époque de Beylicat en construisant des monuments comme le Tombeau d'Ahi Emir Ahmet (Ahi Emir Ahmet Türbesi, 1331) et le Minaret incomplet (Güçük Minare, 1347). Les travaux de reconstruction qui sont commencés à l'époque des Seldjoukides d'Anatolie et poursuivis à l'époque des Beylicats ont continué à l'époque des Ottomans par des édifices comme la Mosquée de Tour (Kalé Cami, 1580), L'Auberge de Behram Pacha (Behram Paşa Hanı, 1576), L'auberge de Soubachi (Subaşı Hanı, 16 ème Siècle) et la Mosquée d'Ali Ağa (Ali Ağa Cami, 1589).

La ville qui est détruite par Tamerlan pendant la guerre d'Ankara en 1402 est animée un peu au XVI ème siècle, mais elle n'a jamais pu atteindre son âge d'or qu'elle a vécu à l'époque des Seldjoukides d'Anatolie.

Les efforts de retourner aux anciens jours grâce aux Zèles du Préfet Halil Rifat Pacha au XIX ème siècle

sont augmentés à l'époque de la République et par la fondation de l'Université, Sivas est devenue aujourd'hui une ville de culture importante.

Dans notre présente oeuvre où nous avons tâché faire connaître la ville de Sivas de tous les côtés, on a pris en main approximativement 150 édifices dont 50 sont présentés pour la première fois au monde de la science. Notre but est de montrer le chemin sous cet éclairage aux travaux à exécuter à l'avenir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- AKÇAY, P.L., "Sivas'da Bilinmeyen Bazı Mimari Eserler", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, Sayı: 6/1-2 (1967), s. 28-29, Sayı: 6/-10 (1967), s. 243-246.
- 2- AKDAĞ, M., "Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası", Ankara, Bilgi Yayınevi, 1975.
- 3- AKMAYDALI, H., "Niğde Sungur Bey Camii "Vakıflar Dergisi, XIX (1985), s. 147-178
- 4- AKOK, M., "Sivas'da Buriciye Medresesi Rölövesi", Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 15/2 (1966), 1968, s. 5-38.
- 5- AKYURT, Y., "Sivas'daki Abidelerimiz", Türk Tarih ve Otomobil Kurumu Belleteni, Sayı: 72 (1948) s. 15-17
- 6- AREL, H., "Divriği Ulu Cami Kuzey Portalinin Mimari Kuruluşu", Vakıflar Dergisi, Sayı: 5, (1962), s. 99-111
- 7- AREL, H., "Divriği Ulu Camii Tekstil Kapısı ve Diğerleri", Vakıflar Dergisi, Sayı: 5 (1962), s. 113-125.
- 8- ARIK, M.O., "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", Anadolu (Anatolia), XI (1967), s. 57-100
- 9- ARSEVEN, C.E., Türk Sanatı Tarihi, İstanbul, 1955, s. 128-129
- 10- ASLANAPA, O., Turkish Art Architect Ture, London, Faber and Faber, 1971.
- 11- ASLANAPA, O., Türk Sanatı II, İstanbul, M.E. Basımevi, 1972.
- 12- AYVERDİ, E.H. Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri (1451-1481), C.IV, İstanbul Baha Mat. 1974, s. 852-853
- 13- BAŞEL, F., Sivas Bülteni, Sivas, Kamil Kitabevi Yay., 1935
- 14- BAKIRER, Ö., Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı, I (Metin)-II (Şekil-Resimler), Ankara, O.D.T.Ü. Yay., 1981.
- 15- BAYBURTLUOĞLU, Z., "Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni", Vakıflar Dergisi, XI (1977), s. 67-106
- 16- BAYRAM, S.- KARABACAK, H. A., "Sahib Ata Fahrü' ddün Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri", Vakıflar Dergisi, XII (1981), s. 253-338
- 17- BEDEVİ, A., "Sivas", Türk Tarih ve Otomobil Kurumu Belleteni, Sayı: 84 (1949), s. 15-16.
- 18- BERCHEM, Van M. Ethem, H., Materiaux Pour un corpus Inscriptionum Arabicorum, III, Asie Mineure I, Sivas - Divriği, Kahire, 1910
- 19- BİRİNCİ, A., "Halil Rıf'at Paşa'nın Tenbihnâmeleri" Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3, (1984), s. 13-24
- 20- Cevdet, M., "Sivas Darüşşifası Vakfiyesi ve Tercümesi", Vakıflar Dergisi, Sayı: 1 (1938), s. 35-38
- 21- ÇETİNTAŞ, S., Sivas Darüşşifası, H. 614-M. 1217 (Tahrizler: Prof. Dr. E.Ş. EĞELİ ve M. H. YİNANÇ), İstanbul, 1953
- 22- ÇULPAN, C., Türk Taş Köprüleri, Ankara: T.T.K. Yay, 1974.
- 23- DARKOT, B., "Sivas", İslâm Ansiklopedisi C. 10 (1967), s. 169-577
- 24- ERDMANN, K., "Zur Turkischen Baukunst Seldchukiseher und Osmanischen Zeit", İstanbuler Mitteilugun, Tübingen, (1958), s. 2-3
- 25- ERDMANN, K., Das Anatolische Karavansaray Das 13. Fanrhunderts, C. I., Berlin, 1961,
- 26- ERDİL, K., Sivas Rehberi, Sivas 1958
- 27- EYİCE, S., "Sivas'da Keykâvus I. Darüşşifası "Bilgi, Sayı: 11/130-131 (1958), s. 7-8

- 28- EYİCE, S., "Sincanlı'da Sinan Paşa İmaret", Vakıflar Dergisi, X (1976) s. 303-336, Resi:63
- 29- EYİCE, S., "Divriği'de Ulu Camii", İlgi, 20 (1975), s.7-12
- 30- GABRIEL, A., Monuments Turcs D'Anatolia II, Paris, E.De Boccard, 1934.
- 31- GOODWIN, G., A History of Ottoman Architecture; London, Thames and Hudson, 1971
- 32- GREARD, F., Sur les Monuments Du Moyen Age de Malatya, Divriği, Sivas, Darende, Amasia et Tokat", Journal Asiatique, seri 9, Sayı XVII (1901), s. 549-558
- 33- HUART, m. cL., "Inscription Arabe de la Mosquée Seldjougide de Divriği (Asie Mineure)", Journal Asiatique, Seri 9, Sayı: XXVII (1901) s. 343-346
- 34- İLTER, İ., Tarihi Türk Hanları, Ankara, Kara Yolları Gnl. Müd. Yay., 1969, s.166
- 35- İLTER, F., Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri, Ankara, Karayolları Gnl.Müd.
- 36- KARAMAĞRALI, B., "Sivas ve Tokat'taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2 (1970), s.75-109
- 37- KAYAOĞLU, İ., "Rahatoğlu ve Vakfiyesi "Vakıflar Dergisi, XIII (1981), s.1-30
- 38- KUBAN, D., "Sivas Kentinin Tarihîsel Yapısı ve Görünüşünün Korunması ile ilgili Raporu, Sivas Analitik Etüdları, (1966), s.28-32
- 39- KUBAN, D., The Mosque and Hospital at Divriği and the Origin of Anatolian-Turkish Architecture, Anatolica, II (1968), s. 122
- 40- KUBAN, D., Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi ve Restorasyon Uygulamaları Üzerine Gözlemler "Rölöve ve Restorasyon Dergisi 4, (1982), s. 23-26
- 41- KUNTER, H.B., "Divrik'te Ulu Cami ve Turan Melik Darüşşifası", Ülkü Milli Kültür Dergisi, Sayı: 11/126, (1946), s.12-13
- 42- KUNTER, H.B., "Sivas Darüşşifası", Ülkü, Sayı: 1/9, (1947), s.16-17
- 43- KURAN, A., Anadolu Medresesi, C.I., Ankara T.T.K. Yay., 1969
- 44- MADRAN, E., "Divriği'de Bir Yapı", Önasya, 7/73 (1971), s.8-9
- 45- MAYER, A.L., Islamic Architects and Their Works, Genevo 1956, s.41
- 46- MEINECKE, M., Fayance Dekoration Seydschukischer Sakralbauten in Kleinasien, Teil, Text, und Tafeln, Teil II., Katalog, Verlag Ernest Wasmuth-Tübingen, 1976.
- 47- MUALLİM, C., "Sivas Darüşşifası Vakfiyesi ve Tercümesi, Vakıflar Dergisi I (1938) s.35-38.
- 48- NAYIR, Z., Osmanlı Mimarlığında Sultan Ahmet Külliyesi ve Sonrası (1602-1960), İstanbul İTÜ, Mim. Fak.Yay., (1975), s.219-221, 387
- 49- OKTAY, S., "Sivas'ta Gökmedrese", Arkitek, Sayı: 197-198, (1948), s.113-115.
- 50- "Sivas Tarihi Üzerine Araştırmalar "ORTAYAYLA 4-5, (1937), s.31-33.
- 51- ORAL, M.Z., "Sivas Ulu Cami Kitabeleri", İlahiyat Fakültesi Dergisi, V/1-4 (Ankara 1956) s.150.
- 52- ÖGEL, S., Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı, Ankara, 1966
- 53- ÖNEY, G., Türk Çini Sanatı, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay. 1971
- 54- ÖNGE, Y. ATEŞ, İ. BAYRAM, S., Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Ankara, Emek Matbaası, 1978.
- 55- ÖZERGİN, M.K., "Selçuklu Kervansarayları "Tarih Dergisi, XV/20 (1965), s. 141-170
- 56- RIDVAN NAFİZ-İSMAİL HAKKI, Sivas Şehri, İstanbul Devlet Matbaası, 1828.
- 57- SAKAOĞLU, N., Türk Anadolu'da Mengücekoğulları, İstanbul Milliyet Yay. 1971
- 58- SAKAOĞLU, N., Divriği'de Ev Mimarisi, İstanbul, M.E.B. yay., 1978

59- SARGUTAN, E., "Selçuklularda Tıp ve Tıp Kuruluşları", Vakıflar Dergisi XI (1977), s.31-322

60- SEVGİN, N., Anadolu Kaleleri, C.I., Ankara, Doğu Mat. 1941

61- SOYLU, A., "Sivas Müzesi", Bilgi, Sayı: 10/115, (1956). s.31.

62- SÖZEN, M., Anadolu Medreseleri, Selçuklu ve Beylik Devri, C.I., İstanbul İTÜ.Mim.Fak. yay., 1970

63- SÖZEN, M., ve GRUBU, Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İstanbul Çeltüt Mat.1975

64- SÜMER, F., "Mengüçükler "İslâm Ansiklopedisi, VII (1957), s.713.

65- SÜMER, F., "Bozak Tarihine Dair Araştırmalar", Cumhuriyetin 50.Yıldönümü Anma (1973), s.309-381

66- TUNCER, O.Ç., "Sivas I. İzzettin Keykâvus Şifahanesi Üzerine Üç Not", Sanat Tarihi Yıllığı XI (1981), s. 165-175

67- TURAN, O., Selçuklular ve İslamiyet, İslamlık, İstanbul Mat. 1971 s.117-128

68- TURGUT, L., "Amasya, Tokat, Sivas", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni sayı: 26/305, (1970), s.21-36

69- TÜKEL (Yavuz), A., "Burma-han" Suut Kemal Yetkin'e Armağan, Ankara, (1982), s.347-365

70- ULUĞ, İ., Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara., 1969

71- ÜLGEN, A.S., Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası", Vakıflar Dergisi, Sayı: 5, (1962) s.93-98

72- ÜLGEN, A.S. "Sivas'ta Birinci Keykâvus Hastanesi" 1228, Tedavi Seririyatı ve Laboratuvarı, Sayı: 15 (1934)

73- ÜLGEN, A.S., "Divriği'de Prenses Turhan Melik Hastanesi, 1228 "Tedavi Seririyatı ve Laboratuvarı, Sayı: 15, (1934)

74- ÜLGEN, A.S., "Sivas'ta Rahat-oğulları Darürehası", Sivas Numune Hastanesi 1940 Yıllığı, (1942).

75- ÜLGEN, A.S., "Selçuklularda Bir Şifa Yurdu Sivas Darüşşifası", Abotempo, s. 13, (1965)

76- ÜLGEN, A.S., "Divriği'nin Şehircilik ve Anıtları Yönünden İncelenmesi", Mimarlık Sayı:5/6, (1948), s. 33-37.

77- ÜNAL, R.H. "Az Tanınan ve Bilinmeyen Doğu Anadolu Kümbetleri Hakkında Notlar", Vakıflar Dergisi, XI (1976) s.121-164

78- ÜNAL, R.H., "Osmanlı Öncesi Devirden Yayınlanmamış Bir Kaç Han Üzerine İnceleme "Atatürk Üniv. Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi, Prof Albert Lowis Gabriel, özel Sayı, Ankara Sevinç Mat. 1978, s.453-483

79- ÜNAL, R.H., Osmanlı Öncesi Türk Mimarisinde Taçkapılar, İzmir, Ticaret Mat. 1982

80- ÜNVER, S., "Sivas Abideleri "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni Sayı: 249, (1962), s. 7-8.

81- ÜNVER, S., Selçuklu Tababeti XI-XVI üncü asırlar Ankara, 1940.

82- Yazıcı,, "Divriği Ulu Caminin Mimari Özellikleri "Ankara Sanat, Sayı: 30. (1968) s.28-29

83- YETKİN, Ş., "Yurdumuzdaki Müzeler ve Camilerde Bulunun Değerli Halılar", Türk Kültürü1/4 (1963), s. 21-28

84- YETKİN, S.K., İslam Mimarisi, Ankara İlahiyat Fak. Yay. 1965

85- YETKİN, Ş., Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, İstanbul, İ.Ü.E. Fak. yay., 1971

86- YETKİN, Ş., Türk Halı Sanatı İstanbul, İş Bankası yay. 1974.

87- YURDAYDIN, H.G., Matrakçı Nasuh, Ankara: T.T.K. Yay., 1963

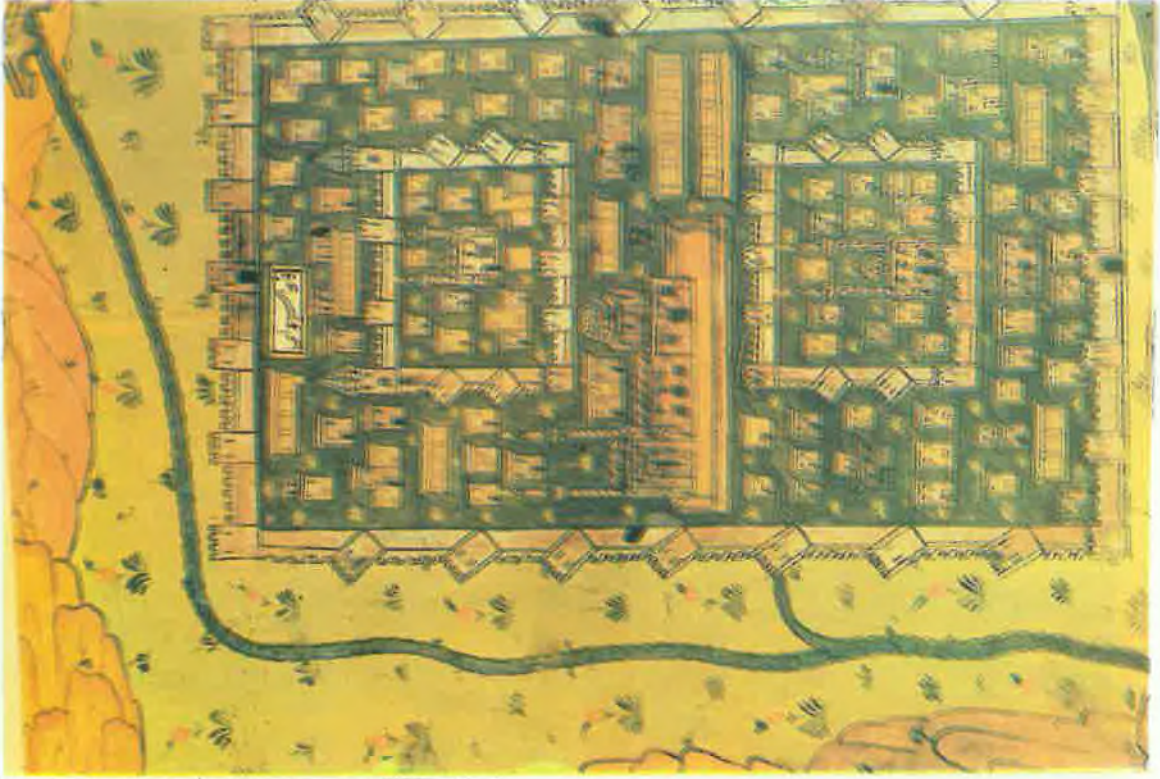
88- YÜKSEL, İ.A., Osmanlı Mimarisinde II. Bayazıd- Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520) V.İstanbul: İstanbul Fetih Cem Yay., 1983, s.372-73

89- ZÜHTÜ, "Eski Türk Mimari Eserleri Üzerinde Tetkikler", Sivas ve Erzurum'daki Çifte Minareli Medreseler, Mimar, (1933), s.294-298

SİVAS İLİ MESİRE YERLERİ

Sivas Paşa Fabrikası :

İl merkezinin 7 km. kuzey-batısında, suyu ve ağacı bol bir mesire yeri-

Resim a : Sivas Şehri (Matrakçı'dan Minyatür)

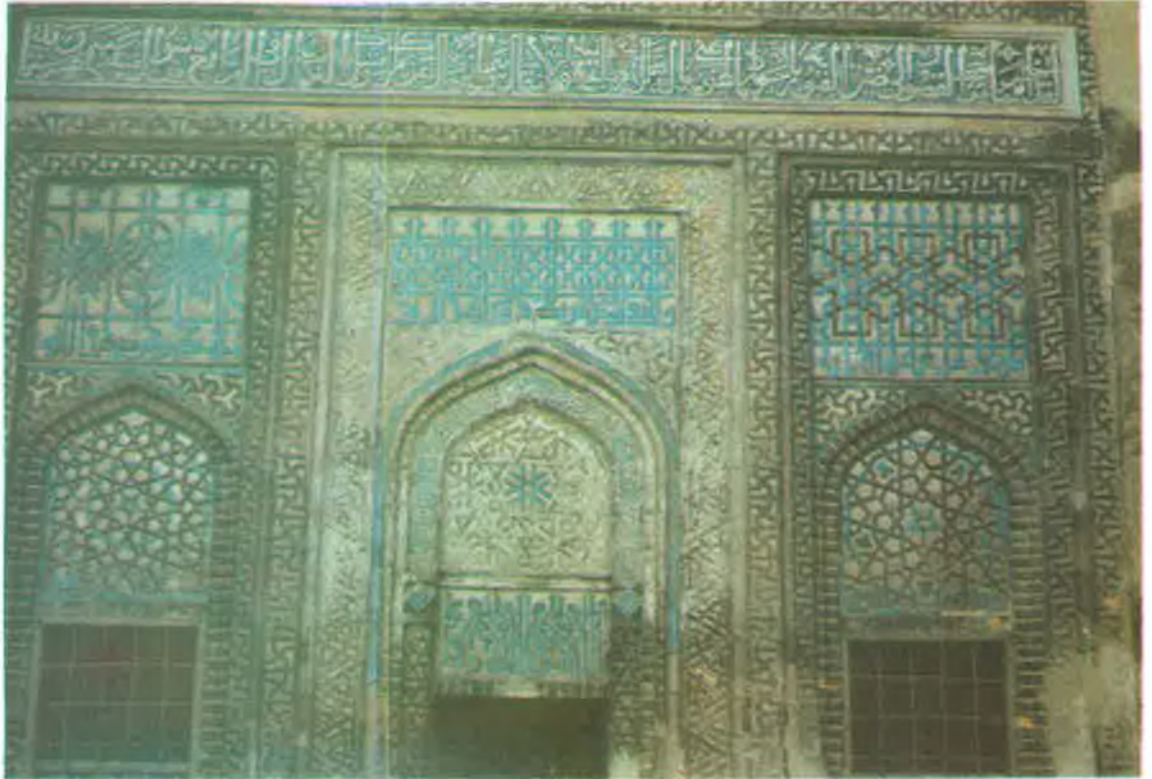
Resim 1 : Sivas Ulu Caminin güney-batıdan görünüşü

Resim 2 : Sivas Kale Camii'nin doğudan görünüşü

Resim 3 : Sivas Darüşşifa Türbe cephesinin görünüşü

Resim 26 : Kangal-Alacahan Menzilhanı

Resim 28 : Yıldızeli-Şeyhhalil Köyü Türbesi İç Görünüşü

Resim 29 : Yıldızeli-Yıldız Irmağı Köprüsü

Resim 30 : Zara Çarşı Camii

6- Sivas Çifte Minareli Medrese

5- Sivas Buruciye Medresesi'nin ana eyvan ve revağı

11- Sivas Behram Paşa Hanı avlusu

13- Sivas Kangalağası Konağı tavanı

14- Sivas Kongre Müzesi

21- Divriği Araplık Türbesi

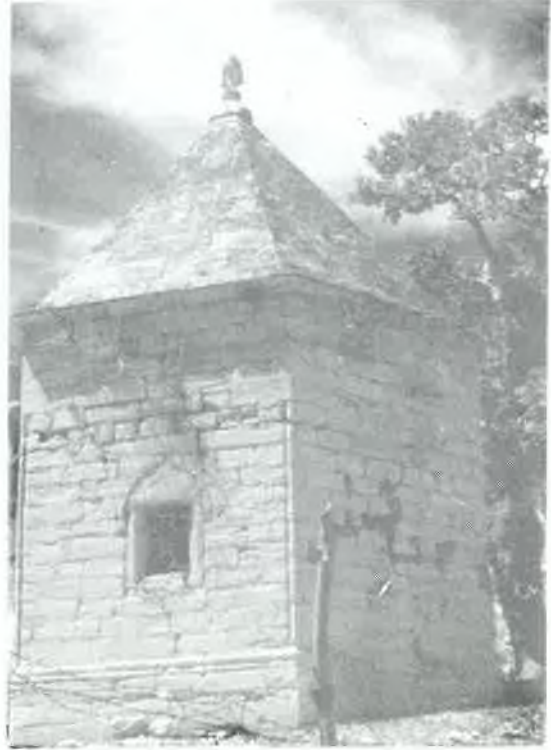
22- Divriği Abdullah Paşa Konağı

23- Divriği Bedesteni

24- Gemerek-Çepni Kasabası Camii

25- Kanğal-Tekke Köyü Samud Baba Türbesi

27- Koyulhisar Kalealtı Mevkii Hamamı

31- Zara-Tekke Köyü Şeyh Merzuban Türbesi

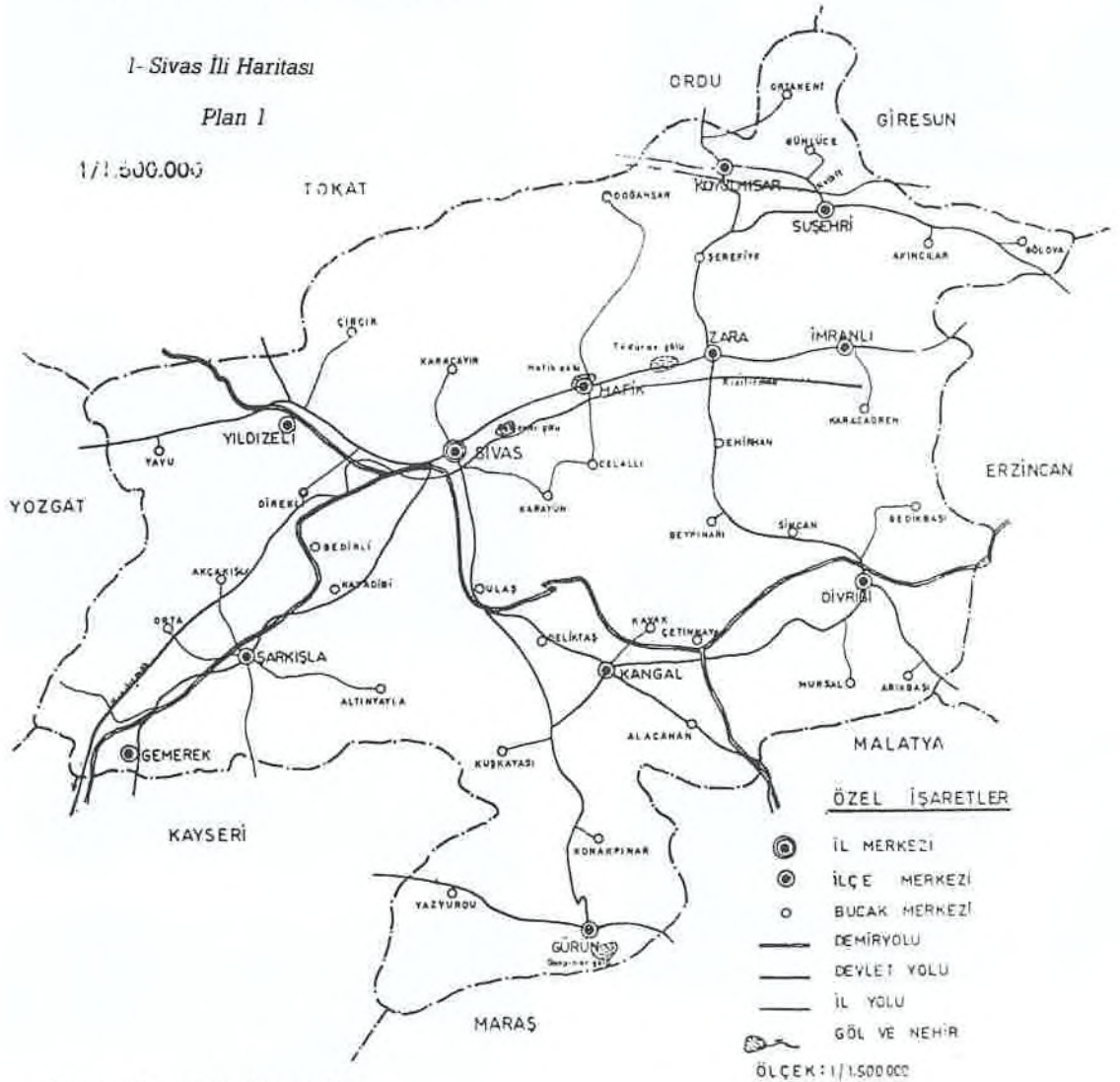
32- Zara-Müslümanabad Köyü Ala Kilise

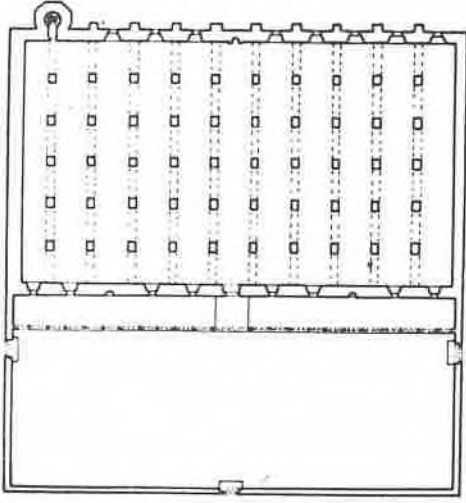
33- Gürün Gökpinar Mesire Yeri

34- Koyulhisar Eğriçimen Yaylası

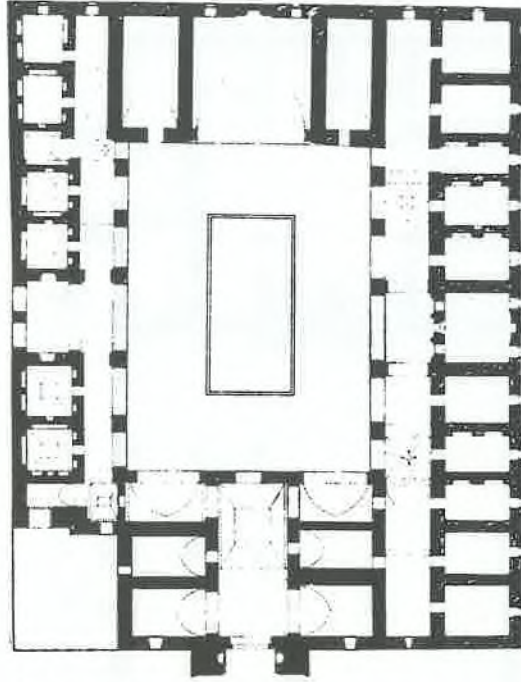

(1973 İL YILLIĞINDAN)

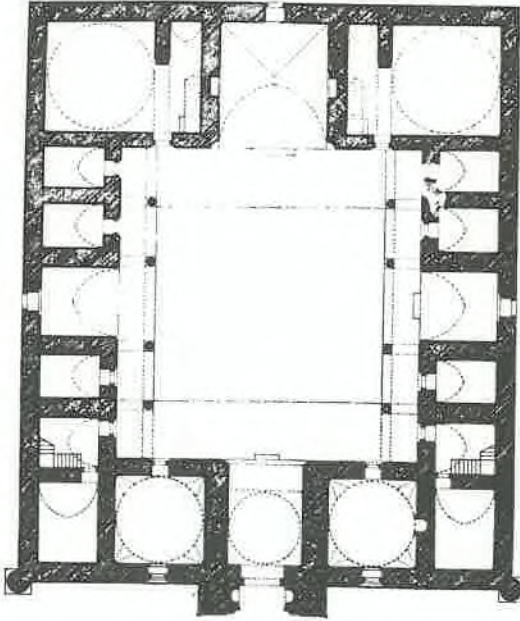
2- Ulu Cami

Plan 2 (M.Sözeri'den)

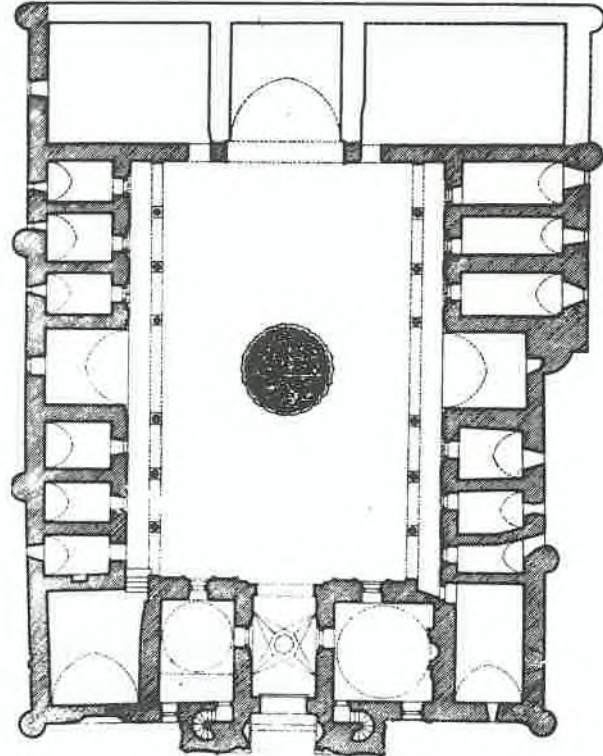
3- Darüşşifa

Plan 3 (A.Kuran'dan)

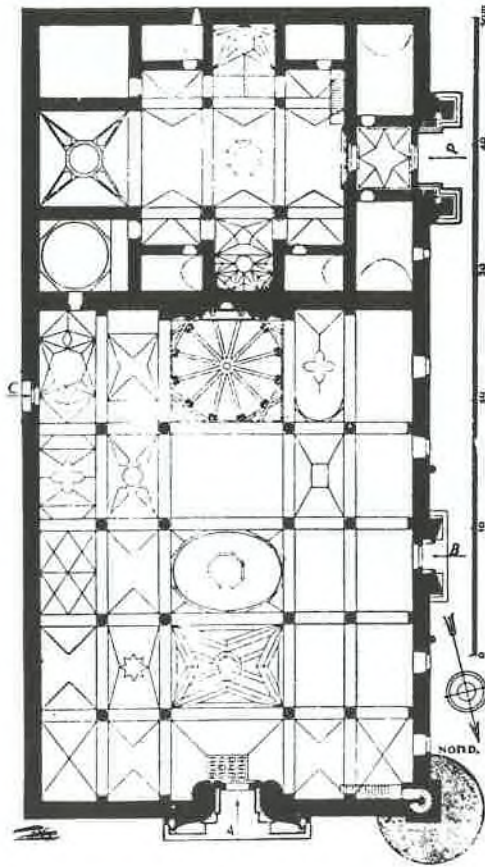
4- Buruciye Medresesi

Plan 4 (A.Kuran'dan)

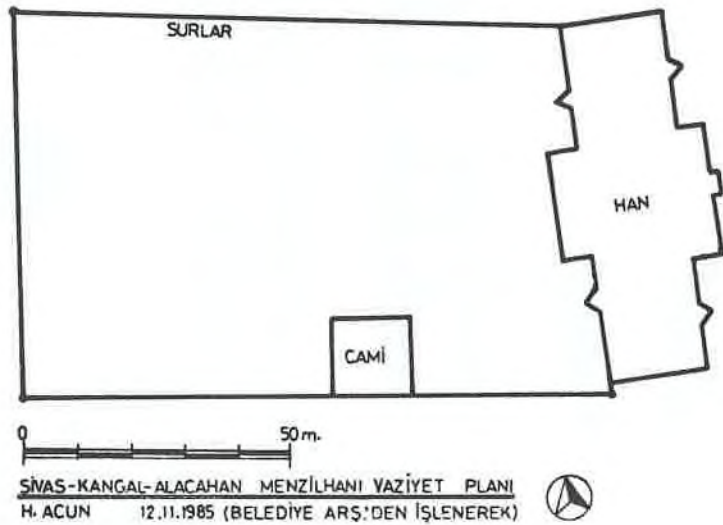
5- Gökmedrese

Plan 5 (A.Kuran'dan)

6- Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası

Plan 6 (A. Gabriel'den)

Plan 7

7- Kangal-Alacahan Menzilhane

dir. 1960 da yapılan iki sun'i göl buraya ayrı bir güzellik vermiştir.

Sivas Sıcak Çermik :

Bir kaplıca muhiti olan bu yer, Sivas-Ankara karayolu yakınında Sivas'a 30 km. kadar uzaklıktadır. 1934 de yapılan tesislerde, Sivas ve çevre halkı kaplıca ihtiyacını gidermektedir.

Gemerek - Sızır Kasabası Çağlayanı:

Göksu üzerindedir. Güzel turistik bir gazinosu vardır. İyi bir dinlenme yeridir.

Karaçayır Mesire Yeri :

Sivas'a 27 km. uzaklıktadır. Karaçayır Bucağı yakınında, çam ağaçlarıyla kaplı bir mesire yeridir.

Gürün Gökpınar Gölü :

İlçe merkezine 8 km. uzaklıktadır. Bir ırmağın kaynağını oluşturan bu göl 15-20 m. kadar derinliktedir. Gölün günün değişik saatlerinde çeşitli renk alması ayrı bir güzelliğidir (Resim:33). Göl kenarında İl Özel İdaresine ait motel, lokanta ve gazino bulunmaktadır. Ayrıca Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesine bağlı Alabalık üretim tesisleri vardır.

Hafik Gölü :

Göl İlçenin 2 km. kuzeyindedir. Gölde balık avcılığı ve kayık gezintisi yapılabilmektedir. Ayrıca kenarında küçük bir gazinosu vardır.

İmranlı Koyunkaya Mesire Yeri :

İmranlı İlçesine 12 km. uzaklıkta-

dır. Suyu ve çamlığı ile ünlüdür.

Kangal- Balıklı Kaplıca :

Kangal ilçesine 12 km. uzaklıkta onun doğusundadır. Suyunun sıcaklığı 36.5 derece olan iki havuzu vardır. Her iki havuzunda da binlerce küçük sazan türü balık bulunur. En büyüğü 10 cm. kadardır. Balıklar havuza girenlerin vücutlarındaki yara kabukları ve sivilceleri yiyerek beslenirler. Şifalı suyu sayesinde bu yaralar kısa zamanda kapanır. Bugün gelen ziyaretçi ve hastaların ihtiyacını karşılamak için İl Özel İdaresinde yaptırılan tesisler ve ayrıca bir de motel bulunmaktadır.

Koyulhisar Eğri Çimen Yaylası :

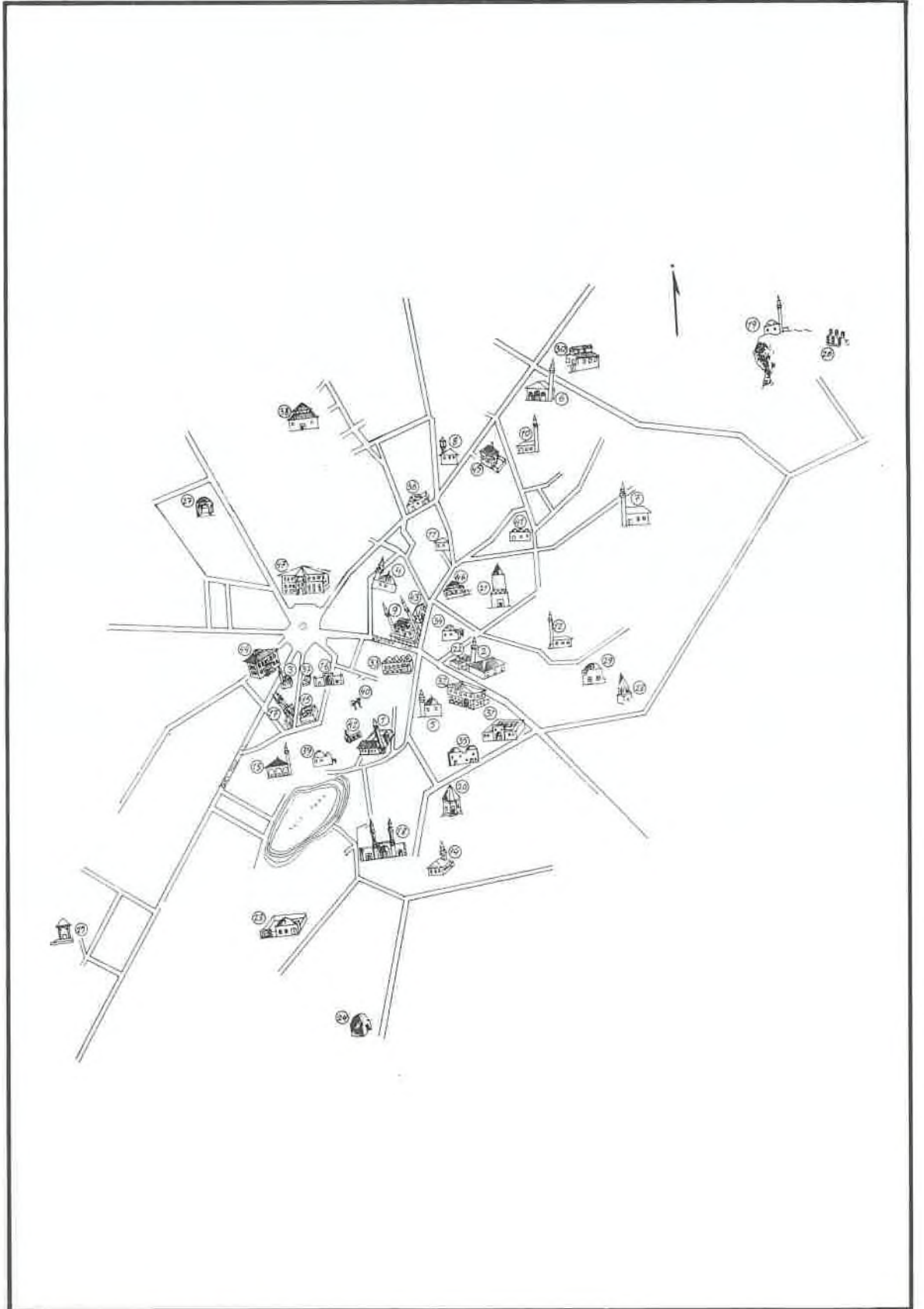
Koyulhisar ilçesinin 15 km. kuzeyindeki Iğdır ormanları içinde güzel bir dinlenme yeridir (Resim:34). Bölgede 7 motel, 1 gazino ve ahşap eski evleri vardır. Suyu ve havası çok güzeldir. Suyun sertliği "0" derecedir. Ayrıca Alabalık üretim tesisleri yapılarak üretime başlanmıştır.

Şarkışla Göl Gazinosu :

İlçeye 12 km.uzaklıkta, Topraksu teşkilatı tarafından yapılan göletin kıyısında gazino tesisleri kurularak halkın mesire ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

Zara - Tödürge Gölü :

Sivas - Erzurum asfaltının 300 m. kuzeyinde, Zara'ya 23 km. uzaklıktadır. Göl kenarında gazino vardır. Gölde balık tutulup, kayık gezintisi yapılabilir.

8- Sivas Şehri'nin planı ve Eserlerin Konumları